

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1875. Första Kammaren. N:o 8.

Måndagen den 1 Mars 1875.

Kammaren sammanträdde kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

Justerades 2 protokollsutdrag för den 27 sistlidne Februari.

Uppå derom gjord anhållan beviljade Kammaren Herr Berg ledighet från riksdagsöromålen under tre veckors tid från den 4 dennes.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, huruvida Kammaren, i enlighet med hvad Talmännen öfverenskommit föreslå, behagade besluta att Onsdagen den 10 dennes företaga val af 24 valmän och 6 suppleanter för utseende af Riksdagens fullmäktige i Riksbanken och Riksgäldskontoret jemte deras suppleanter; hvilket bifölls.

Föredrogs och lades till handlingarne Stats-Utskottets den 26 sistlidne Februari bordlagda Utlåtande N:o 17, i anledning af Kongl. Maj:ts skrifvelse angående Sala silfververks räntersättningsfonds tillstånd och förvaltning under år 1873.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets den 26 sistlidne Februari bordlagda Utlåtanden:

N:o 18, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om eftergift till förmån för husmannen Jöns Eriksson i Harhult af kronans rätt till danaarf efter enkan Karna Bengtsdotter från Östra Skräflinge;

N:o 19, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om eftergift till förmån för H. A. Thomsson i Öströ af kronans rätt till danaarf efter enkan Boel Thomsson från Båstad; och

N:o 20, i anledning af väckt motion angående restitution till Fabriks-
idkaren J. S. Svensson af bränvinstillverkningsafgift.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-
Utskottets den 26 sistlidne Februari bordlagda Utlåtande N:o 4, i an-
ledning af väckt motion om ändring af 23 § i Kongl. förordningen om
kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 Mars 1862.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Första
Kammarens Tillfälliga Utskotts den 26 sistlidne Februari bordlagda
Utlåtande N:o 1, i anledning af Herr P. Nilssons motion om ändring
i Kongl. stadgan den 18 Juni 1842 angående folkundervisningen i
riket.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Kon-
stitutions-Utskottets den 27 sistlidne Februari bordlagda Utlåtanden:

N:o 3, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag
till förändrad lydelse af 80 § Regeringsformen; och

N:o 4, angående väckt motion om ändring i 9 och 12 §§ Riksdags-
ordningen.

Vid föredragning af Stats-Utskottets den 27 sistlidne Februari
bordlagda Memorial N:o 21, med förslag till voteringspropositioner och
sammanjemkning i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti åt-
skilliga frågor rörande anslagen under riksstatens sjetta hufvudtitel,
godkände Kammaren de i 1:sta—6:te punkterna föreslagna voterings-
propositioner samt biföll Utskottets i 7:de punkten gjorda hemställan.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-
Utskottets den 27 dennes bordlagda Memorial N:o 6, med förslag an-
gående användningen af bankovinsten för år 1874, samt Utlåtande
N:o 7, med anledning af Herr Friherre J. Ericsons motion om åter-
ställande till Grosshandlaren A. F. Ericsons sterbhusdelegare af en till
Riksbanken aflemdad skuldförbindelse.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att, i enlighet med
den emellan honom och Andra Kammarens Herr Talman träffade öf-
verenskommelse, omröstningar enligt 65 § Riksdagsordningen komme
att nästa Lördag den 6 dennes anställas öfver de i Stats-Utskottets

Memorial N:o 21 föreslagna voteringspropositioner, hvilka samtliga i dag blifvit af båda Kamrarne godkända.

Anmäldes och bordlades Stats-Utskottets Utlåtande N:o 6, angående reglering af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel; samt Lag-Utskottets Utlåtande N:o 5, i anledning af väckta motioner, åsyftande ändring i Kongl. förordningarne den 21 Mars 1862 om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad och om landsting.

Kammaren åtskildes klockan nära 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 3 Mars 1875.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades ett protokollsutdrag för den 1 dennes och protokollet för den 24 sistlidne Februari f. m.

Företogs val af ytterligare två suppleanter i Banko-Utskottet, och befunnos efter valförrättningens slut dertill hafva blifvit utsedde:

Herr Lindberg med 61 röster

Herr Koch, A. M., med 60 röster.

*Ordförande-
skapet i skol-
råd.*

Föredrogs änyo Lag-Utskottets den 26 sistlidne Februari och 1 dennes bordlagda Utlåtande N:o 4, i anledning af väckt motion om ändring af 23 § i Kongl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 Mars 1862.

Herr Hedlund: Det finnes åtminstone en stor kommun i vårt land, der skolstyrelsen själf väljer sin ordförande och der detta har egt rum under loppet af omkring sjutton år, utan att någon olägenhet deraf uppstått. I denna kommun äro församlingarnes pastorer sjelfskrifne ledamöter af skolstyrelsen, och ingen af dem har tvekat att antaga detta åliggande eller sökt undandraga sig detsamma, derföre att de icke äro sjelfskrifne till ordförande. Denna kommun är Göteborg. Vid den nya organisationen af stadens skolväsende var det angeläget att ordna saken på nämnda sätt; men om någon af stadens pastorer skulle vara sjelfskrifven till ordförande, skulle detta vara stadens förste pastor eller domprosten. Utan den anordning af stadens skolväsende, som salunda nu eger rum, skulle emellertid detsamma icke hafva utvecklats sig så, som nu skett, och detta erkännes till och med af vår vördade domprost.

Stockholm har, såsom vi veta, qvar sina församlingsskolråd med kyrkoherden i församlingen såsom sjelfskrifven ordförande, men deremot ledes skolväsendet i dess helhet af en öfverstyrelse, hvilken själf väljer sin ordförande. Den erfarenhet man har af skolrådets rätt att själf välja sin ordförande är emellertid, långt ifrån att vara ogynsam för saken, tvärtom fördelaktig för densamma. Detta ligger också i sakens natur, ty man kan icke begära, att samme ordförande skall i all tid kunna med samma nit och ifver fullgöra ett så mödosamt uppdrag som detta, isynnerhet om han befinner sig vid framskriden ålder, och

jag anser det derföre angeläget, att skolrådet må kunna efter ett visst antal år ombyta ordförande. Nu är emellertid olyckan med denna enkla sak — hvars lösning länge utgjort ett önskningsmål inom representationen och hvilket kommer att så förblifva, intill dess frågan blifvit löst i den riktning, motionären antydt — att man velat anse ett sådant förslag såsom ett misstroendevotum emot rikets presterskap; men detta tror jag icke, att man kan finna ingå uti nu ifrågavarande motions syfte. Man kan mycket väl, i likhet med folkskoleinspektörerna erkänna, att rikets presterskap med stort nit omfattat folkundervisningen i vårt land, utan att detta omdöme behöfver jäfva riktigheten af den åsigt, att skolråden böra sjelfva få utse sine ordförande. Deremot tror jag, att man uttalar ett misstroendevotum mot presterskapet, om man säger, att, i fall pastorerna icke vore sjelfskrifne ordförande i skolråden, de skulle undandraga sig att med samma nit som nu deltaga i skolans angelägenheter; och detta är ett omdöme, som jag icke skulle vilja uttala mot vårt presterskap.

När således Lag-Utskottet nu, såsom tillföre, icke kunnat neka, att olägenheter uppstå till följd af ifrågavarande sjelfskrifvenhet, men deremot, enligt mitt förmenande, inga olägenheter finnas vid att låta skolråden sjelfva välja sine ordförande, skulle jag vilja tillstyrka bifall till motionen, men jag vill dock icke framställa något yrkande, förr än jag fått höra, om någon annan inom Kammaren vill understödja samma motion.

Herr Ribbing, Sigurd: Den siste ärade talaren har icke kunnat finna några olägenheter deri, att kyrkoherden, eller den hans ställe förestår, icke är sjelfskrifven ordförande i skolrådet, utan tvärtom sett idel fördelar i att så är förhållandet. Hvad nu först angår de tänkbara eller otänkbara olägenheterna häraf, så finnes en sådan redan i den obillighet, som ligger deri, att kyrkoherden utan att vara skyldig och berättigad att vara ordförande i skolrådet, det vill säga utan att vara sjelfskrifven ordförande och således stäld i det hela på samma ståndpunkt till skolrådet som hvarje annan kommunens medlem, likväl, i olikhet med hvarje annan sådan medlem, skall nödgas att vara ledamot af skolrådet. Hvarföre skulle han hafva denna skyldighet mer än någon annan, om han icke i och med detsamma skall vara ordförande? Ytterligare en olägenhet skulle en sådan anordning medföra så till vida, att, om också kyrkoherden är sjelfskrifven medlem af skolrådet, deraf icke följer, att han är mera skyldig än hvarje annan af skolrådets medlemmar att, om han blir vald till ordförande, taga mot denna befattning. Man har föreslagit, att han skall vara sjelfskrifven ledamot för att alltid hafva honom att tillgå till ordförande och man har ansett att han, om han vore lämplig, med visshet skulle väljas till ordförande, men denna beräkning kan slå fel, om han afsäger sig uppdraget. Kort sagdt, genom en sådan institution påräknar man och pretenderar af kyrkoherden, att han, utan att vara berättigad att vara ordförande, likväl skall åtaga sig och hafva sig ålagdt andra och större skyldigheter i förhållande till skolrådet, än som åligga öfrige medlemmar af kommunen och skolrådet. Detta är en obillighet, och en obillighet är alltid en olägenhet. Emellertid, vore denna utväg

Ordförande-
skapet i skol-
rådet.
(Forts.).

Ordförande-
skapet i skol-
råd.
(Forts.).

den enda möjliga, då kunde den nämnda olägenheten få tolereras så som ett nödvändigt ondt. Antagom, att man endast så kunde få en lämplig ordförande i skolrådet, att presten ålades att vara ledamot för att möjligen blifva vald till ordförande; så skulle man väl, under förhoppning att äfven vederbörande kyrkoherdar erkände detta, kunna ställa på dem större moraliska fordringar i afseende på skolväsendet, än på öfrige medlemmar af kommunen och skolrådet. Nu är blott frågan, om tvingande anledningar finnas att så göra. Jag skulle vilja erkänna, att vid den tid, då nu gällande folkskolestadga först började tillämpas, vida större skäl funnos att sätta i fråga, huruvida icke ordföranden borde väljas, ty erfarenheten visade då, att många äldre och under andra förhållanden bildade kyrkoherdar funnos, hvilka voro, om icke ovillige, åtminstone likgiltige för folkskolans blomstring och framgång. Nu åter visar sig af folkskoleinspektörernas berättelser, så framt dessa äro riktiga — och i afseende derå finnes icke någon anledning till tvifvel — att år från år kyrkoherdarne alltmer allmänt och enstämmigt börja nitälska och arbeta för folkskoleväsendets utveckling: och således är det nu än mindre skäl att sätta dem från ordförandeskapet. Men deremot och för det andra vitsorda dessa folkskoleinspektörernas berättelser, att mångenstädes de öfrige medlemmarne i kommunen icke blott icke nitälska *för*, utan snarare visat sig här och der böjda för att nitälska *mot* utvecklingen af folkskoleväsendet utöfver dess minimum. Der så är förhållandet, kan alltför lätt hända att folkskolerådet till ordförande valde icke kyrkoherden, utan någon annan medlem, just för att slippa få en sträng öfvervakare eller en som fordrade mer än det minsta möjliga af folkskolelärare och skolpligtiga barn. Detta är inga konjekturer af mig, utan satser stödda på en erfarenhet, vidsträcktare än den, som den ärade talare, som nyss hade ordet, anförde från Göteborg, ty det är en erfarenhet, af folkskoleinspektörerna omnämnd, såsom ett förhållande inom kommuner i flera delar af riket. Det är derföre också mindre skäl nu än förr att borttaga kyrkoherdens skyldighet och rättighet att vara sjelfskrifven ordförande i skolrådet. Skulle på sådant sätt visa sig positiva faror af förslaget, derigenom att man inom kommunerna är *emot* folkskoleväsendets utveckling utöfver dess minimum, då synas mig icke allenast möjliga utan äfven verkliga och uppenbara olägenheter uppstå af ett bifall till motionen.

Den ärade talaren har nämnt, att ordförandekallet i skolrådet är ett mödosamt kall och att det ligger inom sannolikhetens område, att en kyrkoherde som under en följd af år innehaft denna befattning, tröttnar och, om han nödgas stå qvar, tröttnar och slappas. Detta är möjligt, och Lag-Utskottet har heller icke förbisett det, utan har, såsom förut i utlåtanden likartade med det nu föreliggande, anvisat ett sätt, hvarpå kyrkoherden, der giltiga skäl finnas, kan sjelf begära och erhålla entledigande, eller ock, i fall han sjelf skulle vara så blind, att han icke ser sin egen olämplighet, andra personer kunna anhålla om och erhålla hans entledigande samt tillsättandet af en annan ordförande i stället, och detta i fullt laga ordning eller hos den myndighet, domkapitlet, som bör kunna både bedöma och intressera sig för skolans framgång och ordförandens duglighet.

Innan jag slutar, ber jag att här få tillägga ännu några ord. För att kunna bedöma, huruvida undervisningen vare sig i folkskolan eller i annan skola bedrifves på ett riktigt sätt, och huruvida läraren är lämplig samt, om han begär fel, kunna säga, dels att sådana äro begångna, och dels — och detta framför allt — *huru* de skola afhjelpas, huru man skall bete sig för att göra bättre än så och så; för att kunna detta fordras icke blott att vara en för saken intresserad och i öfrigt förständig man, utan att vara *sakkunnig* och vara detta genom att sjelf hafva handlagt undervisning. Nu kunna inom en kommun eller ett skolråd finnas många för skolan intresserade och hvar och en i sitt yrke förständigige män, utan att de derfor hafva varit folkskolelärare eller studerat pedagogik. Dessa två äro dock villkoren, om icke för att kunna säga att folkskoleläraren begär fel, så åtminstone för att kunna visa honom, hvori felelen bestå och sättet att rätta dem. Det förhåller sig i detta fall med denna yrkesgren som med alla andra.

Ordförandeskapet i skolrådet.
(Forts.)

Med afseende å hvad jag nu anfört, kan jag icke se annat än att olägenheter finnas vid att borttaga kyrkoherdens sjelfskrifvenhet till ordförandeskapet inom skolrådet, men deremot stora fördelar vid att han bibehålles dervid; och skulle det hända, att han på ett eller annat ställe befunnas olämplig, då är i Utskottets förslag anvisadt sättet att afhjelpa detta.

På grund häraf får jag vördsamt anhålla om proposition på bifall till Utskottets betänkande.

Herr Per Nilsson anförde skriftligen: Då jag tänkt att väcka en likartad motion med den nu ifrågavarande, torde det tillåtas mig att yttra några ord. Det är visserligen en sanning, att de fleste af presterskapet fullgjort sina skyldigheter i detta afseende; men vi veta också, att erfarenheten visat, att många pastorer till följd af ålderdom, sjuklighet, bristande nit eller annan orsak icke varit lämplige till ordförande i skolrådet. Vid sådant förhållande tror jag, att man bör, på sätt motionären föreslagit, taga steget fullt ut och låta ordföranden i skolrådet väljas bland dess ledamöter; och helt säkert kan man antaga, att de, som nitälska för folkskolans framgång, skola blifva valde.

Jag vågar derfor hos Herr Grefven och Talmannen vördsamt anhålla om proposition på bifall till motionen och afslag på Utskottets förslag.

Herr Hedlund: Jag anhåller blott att få bemöta ett par yttranden af Herr Ribbing. Jag förstår nemligen icke rätt det logiska sambandet emellan det, att det vore olämpligt att göra pastorerna till sjelfskrifna *ledamöter* af skolrådet så vida man icke på samma gång låter dem vara sjelfskrifna *ordförande*. Jag tillåter mig upplysa den värde talaren, att i den skolstyrelse, jag omtalat, sitta såsom sjelfskrifne ledamöter icke allenast vederbörande pastorer, utan äfven ordföranden i fattigvården och polismästaren; men icke någon af dem har ansett, att det varit på något sätt kränkande, att han varit sjelfskrifven ledamot, fastän han icke varit sjelfskrifven ordförande. Det har till och med hänt, att biskopen, ehuru ledamot af skolstyrelsen, icke

Ordförande-
skapet i
skolråd.
(Forts.)

alltid varit vald till ordförande, och han har icke på något sätt funnit sig deraf förnärmad och har ej heller tvekat att infinna sig i skolrådet under en annan persons ordförandeskap. Jag kan således icke anse, att någon olägenhet ligger i detta förhållande.

Hvad beträffar den värde talarens anmärkning i afseende å pastorernas förmåga att ingripa i skolans angelägenheter, tror jag att denna förmåga kan lika väl göra sig gällande, om de äro ledamöter af skolstyrelsen; och då det har talats om, att pastor skulle vara särskildt sakkunnig i detta fall, vågar jag åberopa någon erfarenhet, då jag suttit såsom ledamot af skolstyrelsen i flera år, att pastor i allmänhet icke eger sakkunskap i skolans angelägenheter. Han kan visserligen vara mycket nitälskande och varmhjertad, men han är i allmänhet icke pedagog.

Jag kan således icke ur den synpunkten instämma med den ärade talaren. Att nu stiftsstyrelsen skulle kunna tillsätta en annan ordförande i yttersta nödfall, synes mig vara att, såsom man säger, komma ur askan i elden. Jag kan icke förstå, att, när det svenska folket börjat få utöfva sjelfstyrelse i så många andra angelägenheter, det icke skulle gå an äfven i detta fall, då det gäller egna barns uppfostran.

Beträffande vidare talarens åsigt, att det varit lämpligare att i början af den nya ordningens införande ordföranden i skolrådet blifvit af skolrådet vald, än det nu skulle vara, är jag för min del af alldeles motsatt åsigt. Jag tror, att det hade varit betänkligt att från början öfverlemna detta åt församlingarne; men nu deremot, då in-tresset för folkskolorna vaknat i alla landsändar och man ser, huru allmogen är angelägen om sina barns välfärd, tror jag att tiden är inne att vidtaga denna förändring.

Herr von Koch: Jag tror icke, att motionen har någon chance att vinna bifall; och då det af Utskottet tillstyrkta förslag är ett litet steg i den rätta riktningen, bör man, såsom engelsmannen säger, då man icke genast kan få hela sin rätt, taga hvad man kan få i afbetaling. Jag anser därför, att man icke bör hindra detta stegs tagande, ehuru jag för min del förmenade, att man verkligen skulle kunna, hvad som jag icke tror skulle gått för sig vid början af detta stadgandes införande, utan våda för folkskoleundervisningens framgång, bifalla ett förslag, sådant som motionen innefattar. Jag hoppas att den tid icke är aflägsen, då detta skall ske, ty min öfvertygelse är att de bästa och mest nitiska af våra kyrkoherdar äro så sysselsatta med sitt kall såsom själasörjare, att de icke hafva tid att egna den vård åt folkskolans angelägenheter, som en ordförande i skolrådet bör göra. Det är äfven ett annat skäl, som gör att jag knappt tror, att folkskolan någonsin uppfyller hvad man af densamma bör fordra, för än man kommer så långt, att pastorerna icke få det hufvudsakliga inflytandet i hela riket på folkskolan, och det är det, att undervisningen då oftast går i den riktningen, att pastorernas möda lättas vid nattvardsberedningen i afseende på katekeslexorna, och dessa blifva det hufvudsakliga, under det andra ämnen åsidosättas.

Jag skall emellertid icke göra något yrkande men hoppas på bifall åtminstone till det förslag, Utskottet framställt.

Ordförande-
skapet i
skolråd.
(Forts.)

Herr Per Nilsson: På grund af den siste talarens anförande, att man borde antaga Utskottets förslag, får jag säga, att jag tycker, att det är så godt att nu med ens taga steget fullt ut och bifalla motionen. Det nuvarande stadgandet väcker motvilja icke allenast hos presterskapet utan äfven hos andra. Jag tillåter mig i detta fall upplysa, att vi i min hemort hafva en utmärkt och omtyckt ordförande i vår pastor; men han har många gånger talat om att det vore godt, om den ändring blefve vidtagen, som nu är af motionären föreslagen.

Jag yrkar därför fortfarande bifall till motionen och afslag på Utskottets förslag.

Herr von Gegerfelt: I motsats mot hvad Herr von Koch yttrat, att det af Utskottet gjorda förslag är ett *litet* steg i den rätta riktningen, vågar jag påstå, att det komplett afhjelper den öfverklagade olägenhet, som finnes genom att pastorerna på somliga ställen visat liknöjdhet för folkskolans angelägenheter. Af Herr Heddlund har blifvit yttradt, att en ordförande i skolrådet kunde tröttna efter någon tid; och just för detta fall anvisar Lag-Utskottets förslag honom att söka ledighet från denna plats, hvartill domkapitlet då har att förordna annan lämplig person. Vål vill jag medgifva, att äfven sagda förslag innebär ett visst ingrepp i den antagna teorien om kommunal själfstyrelse; men å andra sidan måste medgifvas, att på många ställen presterskapets biträde icke kan undvaras för folkskolan. Det har blifvit sagt, att pastorerna i allmänhet icke äro pedagoger; men kan man väl antaga, att sådana der valda ordförande i skolrådet på alla ställen skulle vara pedagoger? Jag tror det icke; då deremot presterna åtminstone i någon mån egnat sig åt undervisning. Om också en och annan prest icke skött sin plats som ordförande i skolrådet, torde det medgifvas, att äfven ordförandena i kommunalväsendet på många ställen icke visat något synnerligt nit och skicklighet vid fullgörandet af sina åligganden. I alla händelser har detta förslag, som Utskottet nu framlagt, blifvit af denna Kammare riksdag efter riksdag godkänt utan diskussion och varit bra nära att antagas äfven af Andra Kammaren. Vill man derföre ett godt mål, tror jag att det icke är det ringaste skäl att motsätta sig Utskottets förslag; vill man åter blott häila på teorien och principen, så är det rätt att afslå förslaget, sådant det innefattas i Utskottets betänkande, och bifalla motionen. Jag vill blott tillägga, att om förhållandena vore öfver allt sådana som i Stockholm och Göteborg, hade säkerligen icke denna motion blifvit af Utskottet afstyrkt; och i ty fall hade helt visst denna fråga redan långt förut varit afgjord.

Jag yrkar värdsamt bifall till Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till det förevarande utlåtandet och dels af Herr *Per Nilsson*, att Kammaren, med afslag å förra delen af Utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen jemte senare delen af Utskottets förslag;

framstälde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till utlåtandet, och då dervid svarades talrika ja jemte åtskilliga nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller Lag-Utskottets utlåtande n:o 4, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, beslutar Kammaren, med afslag å förra delen af Utskottets förslag, att bifalla den i ämnet väckta motionen jemte senare delen af Utskottets förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 76.

Nej — 17.

*Sockens för-
delning i
skol-lag.*

Föredrogs änyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 26 sistlidne Februari och 1 dennes bordlagda Utlåtande N:o 1, i anledning af Herr P. Nilssons motion om ändring i Kongl. stadgan den 18 Juni 1842 angående folkundervisningen i riket.

Herr Per Nilsson anförde skriftligen: Herr Talman, mine Herrar! Då den motion jag väckt blifvit af Utskottet afstyrkt, lönar det väl knappt mödan att söka försvara den i Kammaren, åtminstone fordras dertill större förmåga än jag besitter; jag hade dock väntat att en så billig och frisinnad åtgärd skulle vunnit Utskottets och Riksdagens bifall; här är icke fråga om att borttaga den socknen gemensamt åliggande byggnadsskyldighet, här är icke fråga om att betaga skolråd eller kyrkostämman deras rättigheter i ena eller andra afseendet, utan frågan är att, sedan skolhusen äro uppförda, socknen indelad i skollag eller distrikt med reglementariska föreskrifter, sådana distrikt genom tillägg i stadgan kunde tillerkännas rättighet att sjejlva välja sin lärare, sjejlva underhålla skolhuset jemte eldbrand och materialier; detta tycker jag skulle vara både en skyldighet och rättighet, och då intet tvång häri yrkas, utan en frivillig anmälan derom, som genom de flesta rösterna å behörig kyrkostämman derom beslutar, så är jag förvissad att det leder till skolans bästa; jag är mera derom öfvertygad genom de försök som äro gjorda i den församling jag tillhör, der tvänne sådana särskilda distrikt äro afskilda, hvilket ej medfört någon våda utan belåtenhet. Jag tar mig friheten anförä ett exempel på motsatsen. Enligt Kongl. förordningen är hvarje socken endast ålagd att hafva en fast skola, en sådan uppfördes i kyrkobyn, för öfrigt ambulatoriska skolor i de aflägsnare byarne. En by med 10 mantal, tillräckligt stor för ett skollag eller distrikt, $\frac{1}{3}$ dels mil från fasta skolan i socknen, önskade få förändrad sin ambulatoriska skola med sex månaders undervisning till fast, inköper ett stort hus,

inreder det samma i behörig ordning, begär stämma för uppgifna ändamål, erbjuder sig aflöna läraren, underhålla huset m. m.; men öfrige delegarne i socknen vägra på grund af förra bestämmelser att skolläraren skall tjenstgöra $\frac{1}{3}$:del af året i en annan by; icke leder detta till framgång för skolan utan motsatsen. Jag yrkar på anförda skäl afslag å Utskottets beslut och bifall till motionen.

*Sockens för-
delning i
skol-lag.
(Forts.)*

Herr Carlson: Motionären har utan tvifvel funnit och har äfven i Utskottet medgifvit, att Utskottet åt hans motion lemnat all den välvilliga uppmärksamhet, som det med afseende på de förhållanden som föranledt motionen, åt den samma kunnat egna. Det är klart, att, såsom Utskottet också medgifvit, på ett och annat ställe, till följd af en för hela riket gällande lagstiftning, olägenheter kunna uppstå. Men säkert är, att vida större sådana skulle uppkomma genom en lagförändring, sådan som motionären föreslagit.

Det är i motionen upplyst, och här ytterligare utfördt, att det i den samma framställda förslag egentligen utgår från lokala förhållanden. Men om ett skolråd eller en kyrkostämma vägrar att vidtaga nödiga reparationer å ett förfallet skolhus eller att förvandla en ambulatorisk skola till fast, der sådant är behöfligt och lämpligt, så kan sådant utan tvifvel afhjelpas under nu bestående lagstiftning. Om kyrkostämma vägrar att bifalla hvad som är rätt och för orten behöfligt, så står besvärsvägen öppen, och tillräckligt många fall kunna aberopas, då ett så beskaffadt beslut blifvit upphäfdt.

Deremot är det en sak, som vid hit hörande förhållanden måste anses vara af största vikt, nemligen att lagstiftningen i afseende på de särskilda skoldistrikten står i oskiljaktigt sammanhang med den kommunala lagstiftningen i allmänhet. Det finnes till följd deraf icke någon laglig form, under hvilken skollagets medlemmar skulle kunna uttaxera nödiga medel eller eljest fatta bindande beslut. En sådan form finnes endast för kommunen i sin helhet. Jag tror också, att man har vida större utsigt att finna de krafter, som behövas för att med insigt och intresse värda skolans angelägenheter, inom en större krets än inom en mindre. Slutligen skulle genom den af motionären föreslagna ändring i skollagen deremot uppkomma förhållanden, som jag tror blifva ganska invecklade och svåra att reda. Om nemligen skoldistriktet skulle medgifvas rätt att antaga lärare samt besörja skolhusets reparationer och ekonomi, men kyrkostämman i sin helhet fatta beslut beträffande de särskilda skolhusens om- eller nybyggnad, tror jag att, såsom Utskottet påpekat, ett sådant anordnande lätteligen skulle gifva anledning till förvecklingar och svårigheter, som vida öfverväga den afsedda fördelen. Såsom förhållandena nu äro, tror jag icke mycket i denna väg kan göras på det sätt motionären föreslagit, utan anhåller för min del om bifall till Utskottets förslag.

Herr Hedlund: Jag ber om ursäkt, att jag än en gång tager till ordet, i en skolfråga, men frågan om sjelfstyrelse för de särskilda skollagen inom en kommun är viktigare än mängen vid första påseendet föreställer sig. Jag medgifver, att då jag först inhemtade motionärens mening, var jag emot densamma, men ju mera jag resonnerat

Sockens fördelning i skol-lag. (Forts.) med personer från olika orter af landet och tänkt mig in i frågan har jag kommit till den öfvertygelse, att den är värd stor uppmärksamhet. Den af motionären föreslagna lagförändring är i synnerhet af vigt för de nordligare delarne af vårt land, der i anseende till församlingarnes vidsträckthet skolväsendet måste vara fördeladt i flera kretsar eller rotar, stundom 7, 8 eller deröfver, med egna skolhus, emedan de der varande stora afstånden i betydlig mån inskränka skolstyrelsens öfvervakande förmåga. Vid sådant förhållande skulle det tvifvelsutana vara skäl att åt dessa rotar öfverlemna en själfstyrelserätt i den utsträckning motionären föreslagit, helst då man betänker, att flera af dessa rotar äro mycket större än mången kommun. Motionären har emellertid icke föreslagit, att dessa rotar skulle blifva alldeles själfständiga, utan blott velat att de skulle tillerkännas rättighet bland annat att själfve tillsätta sine lärare. Det har måhända med skäl blifvit anmärkt, att, då kommunen i sin helhet skall bekosta skollärarnes underhåll, den äfven bör hafva rättighet att utse dem. Men deremot finnes dock en betänklighet. Roten är nemligen närmast intresserad af att till lärare få en person, som är lämplig till barnens undervisning. Vi tänka oss förhållandet i en församling med 7 rotar. Om der en skollärare skall utses för en rote, så kommer denna, derest den eger ensam bestämmanderätt, att dertill välja den person, som den anser lämpligast. Men skall åter denne skollärare utses af hela kommunen på kyrkostämman, kan lätt hända, att den $\frac{1}{7}$ af kommunen, som är intresserad af utgången, kommer att öfverröstas af återstående $\frac{6}{7}$, hvilka äro i frågan alldeles ointresserade.

Hvad beträffar den anmärkta svårigheten, att icke någon laglig grund finnes, efter hvilken rotens eller skollagets medlemmar skulle kunna uttaxera nödiga medel eller eljest fatta bindande beslut; så kan densamma lösas på ett ganska enkelt sätt, derigenom att kyrkostämman ledamöter fördela sig efter rotar och rösta härom sins emellan efter den röstgrund, som gäller vid kyrkostämman i allmänhet.

Om ock motionen nu icke kan vinna framgång, så tror jag likväl att det är en fördel att uppmärksamheten blifvit väckt på detta förhållande, emedan jag anser frågan om skoldistriktens utvidgade själfstyrelserätt vara af den allra största betydelse och dess förverkligande en vigtig faktor för utvecklingen af vårt lands skolväsende. Jag tillstyrker således gerna bifall till motionärens förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till det förevarande utlåtandet, dels afslag derå och bifall till den i ämnet väckta motionen, framstälde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till utlåtandet och då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

*Ändring af 80 §
Regerings-
formen.*

Föredrogs ånyo Konstitutions-Utskottets den 27 sistlidne Februari och 1 dennes bordlagda Utlåtande n:o 3, i anledning af Kongl Maj:ts nåd. proposition med förslag till förändrad lydelse af 80 § Regeringsformen.

Hans Excellens Herr Justitiestatsministern Carleson: Då det af *Ändring af 80 § Regeringsformen.* (Forts.)
 Konstitutions-Utskottet nu förordade förslag till förändrad lydelse af 80 § Regeringsformen ordagrant öfverensstämmer med det af Kongl. Maj:t vid förra riksdagen framlagda, och detta hade enahanda hufvudsyfte med det af Kongl. Maj:t nu afgifna, kunde det tyckas från Regeringens synpunkt vara likgiltigt hvilketdera förslaget antoges, men att så icke är förhållandet, följer redan deraf att Kongl. Maj:t genom det nu framlagda förslaget sökt gå Första Kammarens vid förra riksdagen uttalade önskan till mötes. Men huru än frågan må från Regeringens sida bedömas, kan jag icke finna att utgången deraf kan vara för Första Kammaren likgiltig. Det af Kongl. Maj:t vid förra riksdagen framlagda förslag, som Konstitutions-Utskottet nu hemställt måtte hvilat till vidare grundlagsenlig behandling, ansågs nemligen då alltför otydligt och blef, sedan af Utskottet gjordt försök till ett förtydligande misslyckats, afslaget af Första Kammaren. De farhågor, som då bestämde denna Kammares beslut, synas mig hafva blifvit till öfverflöd bekräftade, och något starkare bevis derför kan knappast framdragas, än just Konstitutions-Utskottets nu föredragna betänkande. Af den deri förekommande motivering, sid. 2 första stycket, synes nemligen att Utskottet tolkar den af detsamma nu förordade grundlagsförändringen så, som skulle till grunden för krigsmaktens ordnande icke höra den ekonomiska grunden. Men icke nog härmed. Bland de af Utskottet uppgifna skäl till dess afstyrkande af bifall till Kongl. Maj:ts förslag förekommer äfven det att, »genom ett bifall till Kongl. Maj:ts senaste förslag, skulle för all framtid från Riksdagens uteslutande beskattningsrätt undantagas samtliga anslag, hvilka i den ifrågasatta nya lagen komme att fastställas såsom oundgängliga för tillämpning af de nya grunderna för krigsmaktens ordnande. I väsentlig mån skulle sålunda en inskränkning kunna komma att ske i Riksdagens rätt att för hvarje särskild statsregleringsperiod pröfva statsverkets behof; och en dylik inskränkning vill Utskottet af principiella skäl icke förorda.»

Häraf lärer väl tydligen framgå, att Utskottets mening är den, att, derest det af detsamma förordade förslaget blir lag, skulle något hinder deraf icke möta att för framtiden under Riksdagens uteslutande beskattningsrätt hänföra jemväl sådana anslag, som komme i särskild härordningslag att fastställas såsom i alla händelser *oundgängliga* för tillämpning af den nya grunden för krigsmaktens ordnande, och att Riksdagen således skulle vara oförhindrad att vid hvarje statsregleringsperiod pröfva och efter sitt enskilda godfinnande bestämma dessa anslag. Tänker man sig nu landets försvarsväsende organiseradt på en sådan grund, att det kunde bero på hvarje Riksdag att genom en oansvarig voteringsedel rubba densamma, synes mig denna organisation vara af jemnt upp den osäkraste beskaffenhet man kan tänka sig, och svårligen utan en Försynens särskilda skickelse kunna ega någon längre varaktighet.

Med en dylik uppfattning af meningen med det af Utskottet förordade grundlagstillägget blir detsamma af intet värde. Det finnes också ganska många, som anse, att ett tillägg, sådant som det nu i fråga satta, är alldeles obehöfligt och att det kunde vara tillräckligt att i de särskilda lagarne angående krigsmaktens ordnande intaga be-

Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.)

stämmelse derom, att dessa lagar icke finge rubbas utan genom Konungens och Riksdags samfälda beslut. Detta är visserligen en utväg, som förut någon gång blifvit vidtagen, men, efter min föreställning, är det i grunden oriktigt och kan endast betraktas såsom en nödfallsutväg att genom en speciallag vid sidan af grundlagen astadkomma förändringar i dennas gränsbestämningar af Konungens och Riksdagens önsesidiga rättigheter. Det må emellertid vara härneduru som helst. Både Konung och Riksdag synas vara ense derom, att genom ett grundlagsstadgande bör beredas skydd för en blifvande ny eller förändrad organisation af rikets krigsmakt, och när nu Kongl. Maj:t framlagt ett förslag till förändrad lydelse af 80 § Regeringsformen, som just öfverensstämmer med den åsigt, som Första Kammaren uttalat såsom sin, åtminstone för så vidt derom kan af föregående förhandlingar dömas, så synes det mig att jag, såsom medlem af Kammaren, har fullt skäl att påyrka, att Kammaren, med afslag å Utskottets förslag, måtte bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Herr von Geijer: Det vill synas mig, som den af Herr Rydin afgifna reservation till Konstitutions-Utskottets utlåtande borde komma oss att noga betänka, huruvida icke, genom antagande af någotdera, hvilket som helst, af de föreliggande förslagen till ändring af 80 § Regeringsformen, vi kunde komma att motverka i stället för att befrämja en lycklig lösning af den stora frågan: landtförsvarets omorganisation. Båda förslagen afse icke allenast att med ett grundlagsbud värna om en blifvande härordningslag, utan äfven att på förhand bestämma, att i denna lag skola intagas vissa finansiella garantier. I afseende på dessa garantier anse många att båda förslagen äro hvarandra hufvudsakligen lika, men andra finna dem mycket olika, nemligen i så måtto, att den kongl. propositionen ställer anspråket att alltid få disponera vissa för härordningen erforderliga medel mycket högt och således i väsentlig mån inskränker Riksdagens rätt att pröfva statsbehofven; då deremot Utskottets förslag är hållet i så allmänna ordalag, att det kan ifrågasättas, huruvida i dem skulle vara inlagd någon fordran alls på finansiella garantier. Förslagen synas otvifvelaktigt vara i det afseendet hvarandra lika, att de båda äro mycket obestämda; och vid ett sådant förhållande kan jag icke finna annat än att inom den majoritet, som antager det ena eller det andra förslaget, måste komma att finnas mycket skiljaktiga meningar, om hvad den vidtagna grundlagsändringen egentligen innebär. Vare sig att det ena eller det andra förslaget antages, kan sådant enligt min tanke betraktas såsom en förstrid, som kommer att göra hufvuddrabbningen hetare, än den eljest skulle blifvit. Jag kommer därför till det resultat, att om Riksdagen nu stannar vid att afslå Kongl. Maj:ts proposition, för hvilket afslag, enligt min tanke, några visserligen i och för sig ganska riktiga grunder blifvit i utlåtandet anförda, så handlar Riksdagen klokast. Men för afslaget af Kongl. Maj:ts proposition borde enligt min tanke icke anföras andra motiv än de, hvilka finnas i Herr Rydins reservation på ett för mig åtminstone öfvertygande sätt utvecklade. Om det anses angeläget att för en ny härordning skaffa finansiella garantier, och skäl äro anförda för att några sådana böra om möjligt lagbestämmas, tror jag, likasom Herr

Rydin, att detta lämpligast skulle kunna ske i sammanhang med antagandet af härordningslagen. Tvifvelaktigt synes det mig emellertid alltid vara huruvida någon, i finansielt hänseende, för den nya härordningen verkligen bctryggande lagbestämmelse skall kunna åstadkommas, enär den lagbestämmelse, som i sådant afseende kan komma att föreslås, torde befinnas vara sådan, att den följdriktigt borde leda till en omskrifning af grundlagen i flera dess viktigaste delar. Under förra riksdagen framhölls hurusom 80 § Regeringsformen, sådau den nu är skrifven, icke gerna kunde qvarsta med oförändrad lydelse, i händelse en aldeles ny organisation antoges. Detta kan sättas i fråga, men manne icke denna omredaktion lämpligast bör ske sedan den nya härordningen blifvit antagen. Och visserligen synes det som sjelfva grunden för organisationen eller medborgarnes skyldighet att delaga i landets försvar, sjelfva värnepligten, borde intagas i grundlagen. Om man läser de flesta andra länders grundlagar, finner man att det är just detta, men icke någonting annat rörande härordningen, som ansetts böra i grundlag bestännas. Jag, för min del, anser att det förevarande utlåtandet bör återremitteras till Utskottet, men jag vill icke nu derom framställa något yrkande, utan har härmed endast velat gifva till känna min åsigt; för den händelsen ett sådant yrkande kommer att af någon annan Kammarrens ledamot göras, förenar jag mig deruti. I annat fall ämnar jag rösta för bifall till Utskottets förslag.

*Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.)*

Friherre De Geer, Louis: Likasom jag vid sistlidet års riksdag tillstyrkte bifall till det af Kongl. Maj:t då framlagda förslag angående ett tillägg till 80 § Regeringsformen, så ämnar jag vid denna riksdag gifva min röst till förmån för samma förslag, som nu blifvit af Konstitutions-Utskottet framlagdt. I motsats mot den siste talaren anser jag en grundlagsändring i denna syftning vara af behöfvat påkallad, derföre att grundlagen icke innehåller några gemensamma föreskrifter derom, att lagar af hvad slag som helst skola stiftas, ändras eller upphävas af Konung och Riksdag gemensamt; utan grundlagen bestämmer ett sådant förfaringsätt för vissa särskildt uppräknade lagar, såsom grundlag, allmän civil- och kriminallag, kyrkolag, naturalisationslag och kommunallagar, och i afseende på en del andra ämnen stadgar likaledes grundlagen, att besluten, antingen de utfärdas i form af lagar eller ej, äro beroende af båda statsmakternas lagstiftning, t. ex. försäljning af kronans gods, myntbestämningar, privilegier och indelningsverket. Såsom af Hans Excellens Herr Justitiestatsministern blifvit anmärkt, har man någon gång, när man ansett sig behöfva stifta lagar äfven i andra ämnen än de nu uppräknade, sökt hjälpa sig med den utväg, att man i den nya lagen insatt bestämmelse om, att lagen icke får ändras utan Konungens och Riksdagens gemensamma beslut. Jag instämmer med honom deruti att detta är oegentligt; men man skulle möjligen kunna äfven framdeles utan olägenhet hjälpa sig dermed, om det ämne i hvilket man vill lagstifta är sådant, att det icke af grundlagen är lagdt under Konungens eller Riksdagens enskilda lagstiftningsmakt, ty då lär en speciallag icke ega kraft emot grundlag. Nu förhåller det sig med krigsmakten så, att Kongl. Maj:t har ensam rätt att ordna den dels på grund af sin befälsrätt öfver krigs-

*Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.)*

makten och dels på grund af sin lagstiftningsmakt enligt 89 § Regeringsformen i afseende på grunderna för allmänna inrättningar af alla slag. Från denna lagstiftningsmakt äro undantagna dels indelningsverket och dels anslagsfrågor, hvilka bero på Riksdagens uteslutande beskattningsrätt, åtminstone i allmänhet. Dertill kommer, att om nu indelningsverket skulle upphävas och allmän värnpligt blifva en grund för armén, så måste således hela arméns manskap komma att inkallas genom årliga utskrifningar. Men nu stadgar 73 § Regeringsformen, att ingen ny utskrifning af manskap får ske utan Riksdagens fria vilja och samtycke och i den ordning, som angående bevilningsfrågor är stadgad. En sådan utskrifning af manskap skulle, åtminstone i afseende på vidden och beskaffenheten af denna tunga, böra behandlas såsom en bevilningsfråga och således tillkomma Riksdagen ensam. Vill man nu i detta fall skaffa helgd åt lagen för krigsmakten både i den del, der Konungen nu har ensam lagstiftningsrätt, och i den, der Riksdagen har det, tror jag det vara nödvändigt att i grundlagen intages ett stadgande, som medgifver en sådan lag. Men för min del vill jag icke heller på grundlagen ställa något annat anspråk, än att den gifver en sådan tillåtelse, och i detta afseende tror jag Konstitutions-Utskottets förslag vara fullt tillfredsställande. Detta är nemligen icke inskränkt till att gifva helgd allenast åt grunden för ett nytt ordnande af krigsmakten; och äfven om man kan draga en sådan slutsats af Utskottets motivering, som Herr Justitiestatsministern gjort, tror jag icke, att denna slutsats är nödvändig. Utskottet förnekar nemligen icke, att, om i den ifrågavarande lagen komma att intagas äfven andra bestämmelser än de som röra grunden, äfven dessa bestämmelser skola få alldeles samma skydd som sjelfva grunden, likasom förhållandet är med kommunallagarne, uti hvilka intet får ändras utan Konungens och Riksdagens gemensamma beslut, ehuru grundlagen i 57 § Regeringsformen icke föreskrifver, att kommunallagarne skola innehålla annat än, »huru särskilda menigheter må för egna behof sig beskatta.» Om derföre detta Konstitutions-Utskottets förslag antages såsom grundlag, och Kongl. Maj:ts särskildt framlagda lagförslag till härordning äfven blifva antagna, så skulle dessa i alla sina stadganden erhålla alldeles samma lagliga helgd, som de skulle få om Kongl. Maj:ts nu framlagda grundlagsförslag blifver antaget. I detta afseende förefalla mig således båda förslagen vara lika goda, men i afseende på förträdet dem emellan i öfrigt har jag emot Kongl. Maj:ts nu framlagda förslag att anmärka, att det möjligen medgifver två olika tolkningar af orden: »dessa grunder samt för deras tillämpning oundgängliga anslag.» Orden »oundgängliga anslag» synas mig nemligen kunna fattas antingen så, att de betyda ett minimum af anslag eller så mycket, som under alla förhållanden oundgängligen måste erfordras för att tillämpa grunderna för härordningen, och med denna tolkning har jag intet emot förslaget. Men de kunna äfven tolkas så, att anslagssumman skall vara så rundligen tilltagen, att den under alla förhållanden må räcka till, och denna tolkning synes mig vara den, som Kongl. Maj:t har antagit, då det talas om att ett förslagsanslag skall ställas till Kongl. Maj:ts disposition för härens aflöning och underhåll. Om förslagsanslag blifvit äskadt endast derför att arméns numerär kan

vexla och summan i anledning deraf blifva olika stor, har jag intet att invända: men nu synes förslagsanslaget afsedt icke allenast till bestända aflöningar till manskap och befäl, utan äfven att i fråga om allt annat hålla hären i det stånd, som lagen bestämmer och således äfven till beklädnad, underhåll, vapen, hästar o. s. v. Allt detta skulle få inköpas af Kongl. Maj:t huru dyrt som helst, utan att Riksdagen skulle få ingå i någon pröining deraf eller fixera ett maximibelopp. Detta synes mig vara att gå något för långt. Det är sant, att om grundlagsändringen antages, kunna de nedsättningar och modifikationer vidtagas i de särskilda lagarne, som Riksdagen kan finna angelägna. Men det skulle alltid kunna återopas såsom en autentisk förklaring, om hvad som med grundlagsändringen menades, att Kongl. Maj:t i sammanhang dermed framställt så stora fordringar på representationen, och vore grundlagsförändringen väl antagen, skulle det sedermera icke utan skäl kunna sägas, att representationen icke fullgjorde sin skyldighet, om den icke uppfylde dessa anspråk. Mot Konstitutions-Utskottets förslag har deremot anmärkts, att detta säger alldeles för litet och att det icke binder till något. Detta är ganska sant, men jag kan icke finna, att deri ligger någon våda, emedan det står Kongl. Maj:t likasom hvar och en af Kamrarne öppet att icke släppa den nuvarande organisationen med mindre sådana bestämmelser komma in i lagen, som äro tillräckligt betryggande, och komma de in i lagen, kunna de sedermera icke ändras utan att Konungen och båda Kamrarne dertill lemna sitt bifall. Den grund för förslaget, som Kongl. Maj:t återopat, synes mig icke heller påkalla en så sträng förpligtelse i grundlagen. Grunden är nemligen den att bereda samma fasthet åt den nya organisationen, som genom indelningsverket är beredd åt den nuvarande. Men hvad är indelningsverket för närvarande? Jo, ett antal torpare, till en del försedda med hästar, skyldige att underkasta sig vapenöfning och krigstjänst, med vilkor att Kongl. Maj:t och Kronan förser dem med underhåll, beklädnad, vapen och befäl, åtminstone om enligt Kongl. Maj:ts förslag boställena öfverlemnas till statsverket. Men alla dessa vilkor för begagnandet af den indelta armén äro beroende på anslag, hvilka icke äro i någon lag bestämda. Det är sant, att indelningsverket var något annat år 1809. Då egde det äfven en själfständig finansiell betydelse och armén var då i viss mån oberoende af andra anslag. För min del önskar jag, att de lagar, som nu stadgas, skola bereda fullt vederlag för indelningsverket, men jag hyser betänkligheter att genom lagbestämmelser gå så långt, som Kongl. Maj:t ifrågasatt, och därför yrkar jag bifall till Konstitutions-Utskottets förslag.

Herr Hallenborg: Då Justitie-statsministern år 1873 accepterade den skrifvelse, som samma års Riksdag beslöt att aflåta till Kongl. Maj:t med begäran om en förändrad arméorganisation i förening med grundskatternas afskaffande, skedde detta under förklaring, att han gick in på detta förslag med vilkor att Riksdagen å sin sida vore benägen att fastställa sådana garantier, att det nya försvarsväsendet blefve lika orubbligt som det gamla.

Sedan Kongl. Maj:t till sistlidne års Riksdag aflåtit proposition

Ändring af 80§
Regerings-
formen.
(Forts.).

med det förslag till förändrad lydelse af 80 § Regeringsformen, som Konstitutions-Utskottet nu återupptagit, ansågo de ledamöter af Utskottet, som då förordade bifall till propositionen, det nu vara väsentligt på politisk takt att icke göra någon ändring i detta förslag, utan hysa det förtroende till en Regering, åt hvilken anförtrotts det svåra uppdraget att ordna försvarsväsendet, att den äfven kunnat stilisera en grundlagsparagraf. Detta Kongl. Maj:ts nädiga förslag ansågs emellertid af åtskilliga Konstitutions-Utskottets ledamöter vid förra Riksdagen icke vara tillfyllestgörande, utan framlades af dem ett annat förslag, som jag här vill uppläsa. Det lydde sålunda: »Varder med indelningsverkets upphäfvande krigsmakten till lands och sjös genom särskild lag ordnad på annat sätt, då må ej ändring i sådan lag göras utan af Konungen och Riksdagen samfäldt».

Skilnaden emellan detta reservanternas förslag och det, som innehölls i den Kongl. propositionen, föreföll Utskottet så obetydlig, att Utskottet gerna kunnat gå in på det förra; men då, såsom jag redan anmärkt, hvarje ändring i det Kongl. förslaget skulle kunnat uppfattas såsom ett uttryck af misstroende, ansåg sig Utskottet icke böra förordna reservanternas förslag. Då frågan förekom i Kammaren, blef förslaget underkändt och betänkandet till Konstitutions-Utskottet återremitteradt för att, om möjligt, söka sammanjemka de olika åsikterna. Ehuru Utskottet äfven då hade kunnat antaga reservanternas förslag, ansåg det sig af samma skäl, som förut blifvit nämndt, icke böra göra det; och det visade sig att Utskottet deruti handlat rätt, ty då Första Kammaren med afslag å Kongl. Maj:ts förslag antog reservanternas, fann dåvarande Justitie-statsministern sig föranlåten att lemna sitt embete. Nu är emellertid ett nytt förslag framkommet. Det har här blifvit sagdt af Hans Excellens Herr Justitie-statsministern, att detta förslag har sin grund uti Regeringens beuägenhet att gå Första Kammarens vid förra Riksdagen uttalade önskingar till mötes. Dermed må vara huru som helst. Jag föreställer mig dock, att Kongl. Maj:t i stället bort hafva upptagit ofvannämnda Första Kammarens förslag. Om så skett är jag fullt öfvertygad derom att detta förslag blifvit icke allenast af Konstitutions-Utskottet tillstyrkt utan äfven af båda Kamrarna antaget. På sådant sätt hade frågan blifvit lätt löst. Det förslag, som nu framlagts, har ansetts endast såsom ett följdriktigt resultat af de åsikter, som i fjol vid Riksdagen uttalades från statsrådsbänken; men det är så väsendtligen olika med det af Kongl. Maj:t då framlagda förslag, att, om det innefattar allt hvad det enligt ordalydelsen skall innefatta, är det efter min åsigt oantagligt, och innefattar det deremot icke så mycket, anser jag det onödigt att frångå det förslag, som vid sista Riksdagen framlades. Här har blifvit nämndt, att det skulle vara så mycket större skäl att åt denna grundlagsparagraf gifva en mera skarp formulering, som af Utskottets betänkande skulle synas, att Utskottet ville göra hela försvarswerkets bestånd beroende af den oansvariga voteringsedeln. Men om en sådan anmärkning nu med fog kan riktas mot Utskottet, kan den med lika mycket skäl riktas mot den Kongl. Maj:ts proposition i fjol, som var lika lydande med Utskottets nu afgifna förslag. Men det kan väl icke läggas Utskottet till last, att det velat tydliggöra hvad förslaget verkligen innebär. Utskottet

har derföre med flit stiliserat betänkandet så, att deraf skulle synas, att Utskottet framkommit med sitt förslag, för att undvika den ovissa utsträckning i grundlagsskyddet för försvarsväsendet, som i den senast framlagda Kongl. propositionen innefattas och hvarigenom »i väsendtlig mån en inskränkning kunde komma att ske i Riksdagens rätt att för hvarje statsregleringsperiod pröfva statsverkets behof». Dessa ord »i väsendtlig mån» äro just insatta i betänkandet för att antyda att man icke bör fatta så vidt utsväfvande beslut, att man icke vet dess gräns, men att man ej har något emot att sådant som befälets aflöning m. m. skulle innefattas under det ifrågasatta skyddet. Jag beklagar emellertid, att beträffande en så stor och vigtig fråga som denna omständigheterna skola vara sådana, att man behöfver strida om formen. Bäst vore om striden endast rörde sjelfva härordningsförslaget. En strid om formen ästadkommer endast, att striden om sjelfva förslaget blir så mycket bittrare. Om härordningsförslaget är af beskaffenhet att kunna antagas, tror jag icke det blir svårt att sedermera genom en grundlagsbestämmelse derät gifva nödig fasthet. Då det gäller ett förslag om förändrad organisation af vår armé, bör man icke alltför mycket se spöken midt på ljusa dagen. Är nationen verkligen villig att åtaga sig en stor och tung värnpligt, är den villig att göra allt hvad på den ankommer för att värna sin sjelfständighet, får man väl också antaga, att den icke genom ett stadgande i en grundlagsparagraf skall söka komma ifrån denna skyldighet. Är deremot nationen så djupt sjunken att den icke vill försvara sig, då är ingen grundlagsparagraf tillräcklig att rädda en rutten nationalanda. Jag tror, att det af Konstitutions-Utskottet nu förordade förslag är tillfyllestgörande, och att vi genom dess antagande lättast vinna det mål hvarefter vi sträfva, hvarföre jag också yrkar bifall till samma förslag.

Grefve Hamilton, Henning: Den näst siste talaren angaf de skäl, på hvilka denna Kammare vid sista riksdagen afslog det förslag till ändring af 80 § Regeringsformen, som af Kongl. Maj:t då framställdes, nemligen att förslaget saknade i sjelfva verket all betydelse, att det icke gaf de garantier för den nya härordningens bestånd, som med detsamma åsyftades. Jag delade denna åsigt, jag uttalade den äfven och jag kan icke se att förslaget under det år, som sedan dess förflutit, legat till sig eller fått någon större betydelse. Afslaget kostade förra gången en Justitie-statsminister, och jag tror vi icke hafva tillräckligt god råd på sådana, för att icke se, att priset var nog dyrt, blott för att blifva af med förslaget under ett enda år. Jag kan derföre icke frångå den mening, jag då yttrade. Helst skulle jag vilja ansluta mig till dem, som ause, att en förändring af 80 § Regeringsformen icke är behöflig; ty enligt min tanke innehåller grundlagen utan denna § tillräckliga garantier för statsinrättningarnes bestånd. Men Kongl. Maj:t har förklarad, att ett vilkor för en förändrad organisation af hären vore antagandet af en förändring i 80 §, som åt det nya härordningsförslaget gäfve ett efter Kongl. Maj:ts mening tillräckligt skydd. Under sådana omständigheter och då utan tvifvel antagandet af ett betryggande försvar för närvarande är en lifsfråga för oss, så måste jag, så ogerna det sker, likväl medgifva, att en förän-

Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.)

Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.).

§ dring i 80 § införes och att ett tillägg till densamma må ega rum. Då nu en sådan förändring skall ske, så skulle jag önskat, att Konstitutions-Utskottet hade framställt det förslag, som af reservanterna i Utskottet vid förra årets riksdag framlades, och hvilket jag anser vara bättre än den Kongl. propositionen vid samma riksdag. Men då det icke skett, har jag endast att pröfva, huruvida den Kongl. proposition, som nu blifvit framlagd, må vara antaglig eller icke. Jag har emot densamma egentligen en anmärkning. Regeringen har vid ett tillfälle antydtt sin mening vara, att 89 § Regeringsformen måste så tolkas, att till grunden för en allmän inrättning äfven kunde höra anslag, och detta är äfven min tanke, nemligen så vidt som den allmänna inrättningen icke kan ega bestånd, med mindre ett visst anslag är densamma gifvet. Men med denna tolkning af 89 § öfverensstämmer icke fullkomligt det förslag, som här är gjordt om ändring i 80 §, ty der är verkligen skildt mellan grunden och anslaget, och jag tror, att, om detta förslag antages, komma de som vilja tolka 89 § så, att anslag icke höra till grunden, med återopande af regeringens egen mening, till det resultat att så icke kan vara förhållandet, emedan det afordalydelsen i Kongl. Maj:ts förslag till tillägg i 80 § framgår, att grunden är ett och anslaget ett annat. Jag har framhållit detta med afseende på framtiden och för den händelse jag, under förändrade förhållanden, vid ett annat tillfälle skulle afslå förslaget; men det oaktadt röstar jag nu för att det må blifva hvilande, derföre att, då vi måste antaga ett förslag, detta har åtminstone det för sig, att det går till mötes den åsigt, som af denna Kammars majoritet vid förra riksdagen uttalades, nemligen att innehålla något, så att man vet hvad förslaget äsyftar, under det man beträffande det förra sväfvade i fullkomlig okunnighet om, huru allmänt det borde tolkas. Enligt detta förslag är Kongl. Maj:ts mening åtminstone oförtydbar. Och jag kan för min del så mycket hellre rösta för detta förslag, som jag är af den öfvertygelse, att en Riksdag verkligen har rätt att bevilja anslag för längre tid än det löpande året. Riksdagen har sjelf derpå gifvit ganska många bevis, då den beviljat anslag att utgå med ett visst belopp under en lång följd af år; ja, den har gått ännu längre, i det den tvingat en kommande Riksdag att bevilja större anslag än den sjelf beviljat, såsom t. ex. beträffande elementarläroverken, der lärarnes löner stiga i en bestämd ordning och staten ökas utöfver hvad den Riksdag bestämde, som först beviljade anslaget. Riksdagen har således sjelf ansett sig ega rätt att beskatta sig för en framtid. Under sådana förhållanden och då Kongl. Maj:t gjort ändring af 80 § till ett vilkor för antagandet af härordningen, kan jag icke annat än, ehuru motvilligt, rösta för att Kongl. Maj:ts förslag må blifva hvilande till grundlagsenlig behandling vid nästa riksdag.

Herr de Maré: Då jag hörde till dem, som sistlidne riksdag röstade mot det då afgifna förslaget om tillägg till 80 § Regeringsformen, och då Konstitutions-Utskottet nu åter framlagt detta förslag oförändradt, skulle det naturligtvis fordras att några nya omständigheter tillkommit för att jag nu skulle finna detta förslag mera antagligt än förra året. Förra året kunde jag icke rösta för detsamma, emedan jag

icke ansåg att det innebar konstitutionela garantier för att en härordning bygd på allmänna värnpligten skulle blifva någonting annat än en organisation på papperet, ty det är ju alldeles gifvet, att om Riksdagen, med den rätt densamma anser sig ega, ett eller annat år indrager eller minskar anslagen till öfningar, så ramlar dermed hela den grund, hvarpå den nya härorganisationen skulle hvila. Hvad har väl då nu kunnat tillkomma för att göra detta förslag mera antagligt än i fjol? Möjligen den auktoritet Konstitutions-Utskottets majoritet kan anses ega, två år å rad lagd i vågskålen, och det medgifver jag gerna, att det väger icke så litet, men då kan jag ej underlata att för ett ögonblick begagna mig af denna auktoritet, uttryckt såsom den blef förra året af den ledamot i Konstitutions-Utskottet, hvilken då, liksom i år, hade den äran att vara Utskottets vice ordförande. Han yttrade nemligen, vid en jemförelse mellan fördelarne af Kongl. Maj:ts förslag och det af reservanterne afgifna, dessa tänkvärda ord: »Den, som vill försöka att icke låta grundlagens bestämmelser vara gällande, kan verkligen komma ifrån dem både på det ena och andra sättet». Men, kan man med sådan lätthet komma från det grundlagsbud, som man vill giiva som skydd åt den nya härordningen; kan det då anses finnas någon säkerhet för densamma då den är baserad på en sådan grund? För att visa det den ärade ledamoten af Konstitutions-Utskottet icke var ensam om den mening, han sålunda uttalade, anhåller jag att äfven få citera några ord af en annan ledamot af Konstitutions-Utskottet, hvilken då varmt talade för afslag å Kongl. Maj:ts förslag, enär han icke ansåg det vara betryggande för framtiden. Han gjorde det af flera skäl och bland andra af detta: »principen har man sålunda ansett fullt skyddad genom grundlagen, utan att derigenom någon inskränkning skett i Riksdagens makt att förfoga öfver medlen och vid hvarje tillfälle afgöra saken genom en gemensam votering. Jag har hört dessa argument på fullt allvar framställas; och att de blifvit framställda, har för mig icke varit någon rekommendation för det af Kongl. Maj:t föreslagna grundlagstillägget». Är således den uppfattning allmän, att det förslag, som i fjol framlades af Kongl. Maj:t och nu af Konstitutions-Utskottet accepterats, kan medgifva en sådan tolkning, som båda dessa medlemmar af Konstitutions-Utskottet förra året uttalade, då frågar jag er, mine Herrar, om det kan finnas något skäl för denna Kammare att frångå den åsigt den hade i fjol? Jag tror det för min del icke. Konstitutions-Utskottet anför visserligen såsom skäl för att man icke skulle behöfva hysa en sådan fruktan, som den jag här uttalat, »att, Utskottet vederligen, Riksdagen ännu icke utan giltiga skäl vägrat sitt bifall till de särskilda anslag, som för upprätthållande af den nuvarande arméorganisationen varit behöfliga, samt någon fruktan ej heller skäligen bör kunna uppstå därför, att ett motsatt förfarande skall i framtiden med afseende å en möjligen blifvande ny härorganisation komma att ega rum». Det är en egen lek af ödet att på dagens föredragningslista äfven står Stats-Utskottets förslag rörande sjerde hufvudtiteln, der Utskottets majoritet, hvilken man väl får erkänna vara en exponent af Riksdagens, nekar bifall till anslag för arméns vapenöfningar, anslag som Kongl. Maj:t ansett nödiga på det arméns öfningar skulle kunna fortgå hädanefter i samma utsträckning liksom

*Indring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.).*

*Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.).*

hittills. Nu må det väl vara sant att en minskad öfningstid under något år för vår indelta armé icke gör densamma otjänstbar för all framtid, men då en förändring af vår armés organisation påkallas därför att den är otillräcklig till vårt försvar, kan den väl ändock icke blifva bättre om den får mindre öfning. Men huru annorlunda skulle det icke ställa sig, om vi hade en härordning baserad på den allmänna värnpligten med en öfningstid af $10\frac{1}{2}$ månader såsom Kongl. Maj:t föreslagit, och anslagen till arméns öfningar minskades ett eller två år?

När man ser saken på detta sätt, bör det väl icke finnas flera skäl i år än i fjol att bifalla Utskottets förslag. Att det förslag, Kongl. Maj:t i år framlagt för att göras hvilande, innebär större garantier för att en blifvande härordning, om en sådan en gång blir antagen, för framtiden skall blifva bestående, anser jag vara alldeles gifvet. Jag var visserligen icke bland dem som 1873 bidrogo till den skrifvelse, hvilken sedan gifvit anledning till alla dessa förslag, men jag hyser den höga tanke om de Herrar, som föranledde och sedan bidrogo till denna skrifvelses allätande, att deras åsigt var och fortfarande är, att ett fullt betryggadt försvar, bygd på den allmänna värnpligtens grund, bör antagas, och då jag hyser denna åsigt om dessa Herrar, väntade jag äfven att få höra dem här förorda det förslag till grundlagsförändring som af de två nu föreliggande onekligen erbjuder det bästa skydd för den framtida organisationen. Jag kommer att rösta för bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 7 e. m.

Herr von Stockenström: Efter de uttalanden, som egt rum till förmån för Konstitutions-Utskottets nu föreliggande förslag, och särskildt efter det yttrande, som här afgifvits af en högt aktad talare på stockholmsbänken, skulle det kunna anses öfverflödigt att uppträda till försvar för utlåtandet; men då jag redan i början af föredragningen anmält mig till ordet, så ber jag att få begagna det, för att i korthet framställa min åsigt i denna fråga. Jag får då först och främst tillstå, att jag till en början var mycket benägen att inom Utskottet sluta mig till den mening, att någon grundlagsförändring i ifrågavarande hänseende alls icke är af nöden. Det framhölls inom Utskottet och har äfven uttalats inom denna Kammare, då vid förra riksdagen detta ärende förevar till öfverläggning, att vi hafva vissa lagar, hvilka lika väl ega bestånd som om de egde grundlags skydd, derigenom att i sjelfva lagen finnes intagen en bestämmelse derom, att lagen icke får ändras utan Konungs och Riksdags sammanstående beslut. Så är fallet med beväringslagen och banklagen. Jag har trots, att lagen om arméns organisation skulle blifva i det närmaste lika säker, om ett sådant stadgande intoges i lagen, som genom en grundlagsförändring, ty om man närmare ser på innehållet af det föreslagna grundlagsstadgandet, finner man, att det ej hindrar, att, sedan härordningslagen en gång blifvit antagen, denna lag ändras af Konung och Riksdag i den ordning, som eger rum med hvar och en civillag. Grundlagsstadgandet bestämmer nemligen egentligen, att härordningslagen

skall vara af civillags natur. Man kan då tänka sig, att en herrskande riksdagsmajoritet skulle genom en påtryckning å konungamakten kunna plocka bort det ena stadgandet efter det andra ur denna lag, så att till sist endast föga stode kvar utom den bestämmelsen i grundlagen, att lagen icke finge ändras af den ena statsmakten utan den andras medgifvande, hvilken bestämmelse saknade all betydelse, sedan nästan intet funnes kvar af sjeifva härordningslagen. Oaktadt denna min åsigt har jag dock ansett mig böra sluta mig till dem, som vilja förorda en grundlagsförändring, och det hufvudsakligen af det skäl, som man här icke får förbise, att Kongl. Maj:t bestämdt förklarar, att en grundlagsförändring är ett oaftergifligt vilkor för att en ny härordningslag skall kunna antagas.

*Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.).*

Hvad nu beträffar den af Kongl. Maj:t till denna Riksdag aflättna nådiga proposition, så har Utskottet icke ansett sig kunna förorda densamma, emedan Utskottet trots sig finna, att alltför höga anspråk deruti ställas på den lag angående härens organisation, som af Riksdagen skulle komma att antagas. Uti uttrycket »oundgängliga anslag» ligger ovilkorligen en fordran, att Riksdagen skall i denna lag intaga, om icke alla, så åtminstone de förnämsta af de anslag, som äro nödvändiga för organisationen. Man säger, att tryggheten för den nuvarande organisationen finnes i stadgandet uti 80 § Regeringsformen derom, att indelningsverket icke kan ensidigt af den ena eller andra statsmakten förändras; men det må väl vara sant hvad Utskottet säger, att uti detta stadgande ej ligger »någon nämnvärd säkerhet för krigsmaktens bibehållande i dugligt skick», då man besinnar, hvilken försvinnande del indelningsverket är af det hela, som erfordras för armén. Man har uppskattat indelningsverket till högst 6 millioner kronor, men säkerligen eger det icke detta värde. Fjerde hufvudtiteln upptager såsom ordinarie anslag omkring 12 millioner kronor, och der till komma de extra anslagen, hvilka för denna Riksdag äro föreslagna till omkring 6½ millioner kronor. Skulle nu en stor del af dessa anslag komma att anses såsom oundgängliga, hvilket jag föreställer mig att de efter språkbruket böra göra, så kan icke förnekas, att derigenom en väsentlig inskränkning kommer att ske i den rätt, Riksdagen för närvarande eger att för hvarje särskild statsregleringsperiod pröfva statsverkets behof. Huru mycket jag än för min del önskar och äfven hoppas, att i den blifvande lagen måtte intagas några bestämmelser angående anslag, så kan jag ej med min röst biträda en grundlagsförändring, som skulle gifva den blifvande härordningslagen en sådan omfattning i afseende å organisationens ekonomiska sida. Det är min fulla öfvertygelse, att Riksdagen i sådant fall ej skulle kunna förmås att antaga de af Kongl. Maj:t nu framställda lagarne om hären, och jag vill icke bidraga dertill, att något hinder för Riksdagen skulle uppstå att i lugn och samdrägt arbeta på den stora organisationen, hvilket lätt kunde inträffa endast derigenom, att man icke komme öfverens om ordalydelsen af en grundlagsparagraf, hvilken, efter min uppfattning, i sjeifva verket har mindre betydelse, än man i allmänhet synes föreställa sig.

Då Utskottet ansåg sig sakna skäl att tillstyrka den Kongl. propositionen, men man ändå ville föreslå en grundlagsförändring, så

Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.)

föll det sig naturligt för Utskottet att omfatta det förslag, som vid förra riksdagen var föremål för öfverläggning. Detta förslag hade af Kongl. Maj:ts Regering framlagts, utan att man försport någon meningskiljaktighet mellan Konungens rådgifvare; det antogs af Andra Kammaren, utan att någon röst höjde sig deremot, och det föll i denna Kammare på endast tre röster, sedan dock Regeringens främste ledamot omfattat det med sådan värma, att han gjorde förslagens antagande till en kabinetsfråga. Under sådana förhållanden har man ej kunnat föreställa sig annat, än att detta förslag skulle först och främst af Andra Kammaren antagas, och att sedermera äfven denna Kammare skulle dertill vilja lemna sitt bifall. Man har äfven vågat hoppas, att ett förslag, som en gång blifvit framlagdt af Kongl. Maj:ts Regering, nu ej skulle anses af Kongl. Maj:t alldeles förkastligt. Man har hoppats det så mycket mer, som af handlingar, hvilka från Andra Kammaren kommit Utskottet till del, visat sig, att Hans Excellens Herr Justitie-statsministern vid remissen af den Kongl. propositionen tillkännagifvit, att Regeringen icke bestämdt håller på ordalydelsen uti denna proposition, utan att Regeringen endast anser önskligt, att Riksdagen antager en grundlagsförändring af sådan lydelse, att den *motsvarar* den af Kongl. Maj:t framlagda. Frågan gäller således nu, huruvida den af Konstitutions-Utskottet förordade ordalydelsen kan anses motsvara det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget. För min ringa del tror jag, att skillnaden dem emellan ej är så stor, som man velat se och angifva, ty huru man än må skrifva grundlagsparagrafen, är det dock ej möjligt att derigenom bestämma hvad Riksdagen skall komma att besluta i fråga om härordningslagen. Det är ju på den, som den blifvande organisationens säkerhet och trygghet kommer att bero, och när den skall stiftas och antagas, så är tillfället inne för Konung och Riksdag att tillse, att nödiga bestämmelser och garantier deri intagas. Jag instämmer uti hvad en reservant yttrat, nemligen, att af den kraft, Regeringen då utvecklar, och af det tillmötesgående, representationen då visar, komma härordningens fasthet och säkerhet att bero. För mig förefaller således den ena eller andra ordalydelsen af grundlagsparagrafen temligen likgiltig.

Vidare har jag ej att tillägga, utan anhåller endast vördsamt, att Kammaren behagade bifalla det af Utskottet framlagda förslaget.

Herr Rydin: Det är möjligt att, om det förslag, som Konstitutions-Utskottet nu framlagt och hvilket är samma förslag som det, hvilket innefattades i Kongl. Maj:ts proposition till förra Riksdagen, då blifvit antaget, detsamma skulle kunna bereda ett visst skydd åt den blifvande lagen angående arméns organisation äfven i de delar af denna lag, som ej stricte äro att hänföra till sjelfva organisationsfrågan; men då Regeringen af den diskussion, som vid sistlidet års riksdag derom fördes i begge Kamrarne, sjelf ansett, att det ej kunde gifva de erforderliga garantierna samt därför omarbetat detsamma och så medelst förklarar det olämpligt och otillfredsställande, anser jag, att förslaget, om det skulle antagas, vida mindre nu än då är i stånd att bereda det äsyftade skyddet, och att det är fara värdt, att vid försvarsfrågans afgörande sjelfva hufvudsaken, eller det som rörer ar-

*Ändring af
80 § Rege-
ringsformen.
(Forts.)*

möns organisation och hvad dermed kan ega sammanhang kommer att skjutas å sido för de strider, som måste uppstå om huru mycket som skall införas i härordningslagarne för att komma under det åsyftade skyddet. Med grundlagen i hand och med särskildt afseende å Regeringsformens § 84, som stadgar, att grundlagarne skola efter deras ordalydelse tillämpas, skall man då säkerligen anse försigtigheten bjuda att i dessa lagar ej införa annat än några i ytterst korta drag angifna grunder, och dessa lagar skulle således komma att innehålla några få paragrafer, hvarigenom den allmänna värnplikten och dylikt fastställes. Vidare torde mot förslaget vara att anmärka, att det föreslagna tillägget till 80 § är så stiliseradt, att det ej uttrycker hvad som dermed åsyftas. Det lyder: »Varder genom särskild lag, med indelningsverkets upphäfvande, anuan grund lagd för ordnandet af krigsmakten till lands och sjös, då må ej ändring i sådan lag göras utan af Konungen och Riksdagen samfaldt.» I den nuvarande 80 § heter det, att indelningsverkets hufvudgrunder skola vara orubbade, »intill dess Konungen och Riksdagen finna nödigt någon ändring deruti samfaldt att göra.» Ett antagande af den utaf Utskottet föreslagna ordalydelse skulle, då ordet *lag* ej ovilkorligen innebär, att lagen skall vara en för längre framtid gifven lag, utan kan vara ettårig eller för ett visst antal år stiftad lag, kunna föranleda till att ett grundlagsbud sådant som detta blefve alldeles betydelselöst.

Hvad beträffar det af Kongl. Maj:t vid denna riksdag framlagda förslaget, så motsvarar det i vissa hänseenden bättre hvad som åsyftas än Utskottets förslag, men jag har i min reservation utvecklat, huru- som den erfarenhet, man har om statsrättsliga strider i främmande länder, är sådan, att den ingalunda talar för önskvärdheten att åt härordningslagarne bereda det ifrågasatta skyddet. Ju mer man debatterar denna fråga, desto mer skall man inse, att det ej är värdt att försöka genom grundlagsstadganden vinna det åsyftade målet, och jag anser, på sätt jag i min reservation anført, att ej en särskild grundlagsförändring behöfves, emedan det ligger i sakens natur, att Konung och Riksdag ega rättighet att gemensamt stifta så beskaffade lagar som härordningslagarne. Vid genomgående af grundlagen skall man finna i densamma, som tillkommit på grund af historiska förhållanden, en hel mängd sjelfklara statsrättsliga grundsatsar, som man ej ansett böra göras till föremål för ett särskildt stadgaude, och dit hör att lagstiftningsmakten utöfvas af Konung och Riksdag gemensamt. Om man borttog denna grundsats ur vår statsrätt, så skulle vi befinna oss på villande haf, ty vid hvarje ny lagstiftningsfråga skulle då tvist uppstå, huruvida grundlag icke borde ändras och suppleras innan de båda statsmakterna egde stifta lagen. Men jemte det vår statsrätt i teorien hvilat på ofvan antydda grundsats, är att märka att denna sats äfven historiskt och in praxi kan vindiceras. 1809 års Konstitutions-Utskott förklarade, att »makten att stifta, ändra, upphäfva och förklara lagar i deras egentliga bemärkelse tillhör, likasom tillföre, Riksens Ständer gemensamt med Konungen» och 87 § Regeringsformen stadgar utan någon inskränkning: »Ej må Konungen utan Riksdagens samtycke och icke Riksdagen utan Konungens, någon ny lag göra eller gammal afskaffa». Härmed menas ej allenast civil-

Ändring af
80 § Regeringsformen.
(Forts.)

kriminal- och kyrkolag, utan uttrycket »ny lag» bör fattas generelt. Frågar man hvad som skall förstås med »lagar i egentlig bemärkelse», så finner man svaret i 1772 års Regeringsform, hvarifrån ofvan anförda punkt i Regeringsformens § 87 är hemtad. Enligt 1772 års Regeringsform var all lagstiftning utom den ekonomiska Konungens och Riksdagens gemensamma angelägenhet. Således eger Konungen och Riksdagen till följd af såväl vår statsrätts grundsatser som 87 § Regeringsformen, tolkad med hänsyn till dess historiska tillkomst, gemensamt stifta ny lag och ändra eller upphäfva gammal. Detta hindrar icke att Konungen ensam har att utöfva den ekonomiska lagstiftningsrätten, hvarvid dock är att märka, hurusom, med afseende å det obestämda i den ekonomiska lagstiftningens gränser, i 89 § Regeringsformen säges: »Vill Konungen å Riksdagen öfverlemnna att gemensamt med honom något afgöra, som Rikets allmänna styrelse rör, då förfares dermed på det sätt, som angående lagfrågor är i 87 § 1 mom. stadgad». Konungen har således rättighet att göra sådana ämnen, som tillhöra hans ekonomiska lagstiftningsmakt, till föremål för hans och Riksdagens gemensamma lagstiftning. Jag tror, att man, efter hvad jag sålunda utvecklat, bör kunna finna, att det icke är nödvändigt att vidtaga någon grundlagsförändring för att vinna det åsyftade målet. Jag vill ytterligare erinra att, utan något särskildt stadgande i grundlag, beväringslagen blifvit stiftad af Konung och Riksdag gemensamt, och de hafva sedermera ändrat den. Detta förfaringsätt har stödt sig på 73 § Regeringsformen, der det heter: »Inga nya pålagor, utskrifningar af manskap eller af penningar och varor, må hädanefter, utan Riksdagens fria vilja och samtycke, i den ordning, förut nämndt är, påbudas, uppbäras eller fordras». En talare har förklaradt, att orden »i den ordning, förut nämndt är» innebär att denna fråga skulle såsom bevillningsmål anses. Denna uppfattning kan jag ej biträda, utan anser, att de nyss anförda orden, sammanställda med derpå följande »påbudas, uppbäras eller fordras», angifva sättet, huru Rikens Ständer i frågor, som falla under 73 §, skulle fatta beslut, eller med andra ord huru, med afseende å denna paragraf, den grundsats skulle tillämpas, som genomgick den gamla Riksdagsordningen och fått sitt uttryck i Riksdagsordningens § 75, att tre ständs pluralitet skulle erfordras för besluts fattande, men att, om två stånd stannade emot två, frågan skulle anses förfallen, såvida den ej var en statsreglerings- eller bevillningsfråga. Beträffande dessa sistnämnda frågor, de der äro af beskaffenhet att ej få förfalla, angaf och angifver 69 och 71 §§ Regeringsformen sättet för deras lösning. (Jemför Kongl. Maj:ts yttrande 1809 angående förslag att hänföra 73 och 80 §§ Regeringsformen bland dem, för hvilka skulle erfordras fyra ständs bifall för att frågan skulle vara afgjord och som eljest skulle för afgörandet erfordra Förstärkt Utskott.) Då, efter hvad jag nu sökt utveckla, ur 73 § ej kan hemtas något stöd för nödvändigheten af grundlagsförändring till åstadkommande af de garantier, man önskar för att göra lagarne om hären så omfattande som möjligt, får jag föreslå att Kammaren, med bifall till Konstitutions-Utskottets afstyrkande af Kongl. Maj:ts proposition, ville afslå Utskottets förslag.

Till sist ber jag att få beröra hvad förut här omnämnts, nemligen regeringens ställning till denna fråga. Regeringen har i den Kongl.

propositionen om arméorganisationen yttrat, att denna organisation ovilkorligen förutsätter en grundlagsändring och har derjemte ovilkorligen förutsatt den af Kongl. Maj:t föreslagna ändring och ej någon annan. Således, om man antager Utskottets förslag, möter samma invändning i afseende å regeringens ställning till frågan, som om man förkastar regeringens förslag. Fråga kan således vara, huruvida ej regeringen kommer i bättre ställning om öfverläggningarna i Kamrarna få den utgång, att Riksdagen afslagit hvarje grundlagsändring och det öfverlemnas åt regeringens kraft och representationens tillmötesgående att bestämma härordningslagarnes omfattning då de förekomma, än om regeringen söker att genom en grundlagsändring, så vattenaktig och menlös som den af Utskottet föreslagna, rädda skenet men ej verkligheten. Grundlagsparagrafer finnas, som ega stor betydelse till följd af de grundsatser, hvilka deri uttalas, men det här ifrågasatta tillägget hör visserligen ej till dem. Grundlagsbuden kunna vara af två slag: det ena slaget är vågbrytare, som gifva skydd då partistormarne rasa, det andra, hvar till det föreslagna stadgandet måste hänföras, kan blifva förgelseklippor, sådana bud, som ej klart uttrycka hvad de äro ämnade att uttrycka, och derföre lätt kunna orsaka skeppsbrott i stället för att förekomma dem.

*Ändring af
80 § Regeringsformen.
(Forts.)*

Herr von Ehrenheim: Det lär icke kunna bestridas, att man kan redigera nu ifrågavarande tillägg till 80 § Regeringsformen på flera olika sätt, lika litet som att man kan åtminstone tilltro sig att i de olika redaktionerna inlägga hufvudsakligen samma syftning; men för mig har det under hela den tid, som denna fråga utgjort föremål för öfverläggning, varit alldeles uppenbart, att tilläggets betydelse helt och hållet var beroende deraf att under den nya lagen, hvilken skulle komma att bero på Konung och Riksdag gemensamt, äfven lades de anslag som voro erforderliga för den nya lagens tillämpning. Jag kan för min del icke instämma med den ärade talare, som var af den åsigten att tillägget vore behöfligt, emedan grundlagen icke innehölle den allmänna grundsatsen, att hvarje, af båda statsmakterna stiftad lag också är beroende af båda statsmakterna gemensamt. Denna grundsats har tillämpats i så många år, i så många särskilda fall och har, så vidt jag vet, icke blifvit ifrågasatt, att det icke torde vara skäl att antaga, att, bland de många olika försöken att tolka grundlagen, *det* skall uppkomma, att man, sedan en lag stiftats af Konungen och Riksdagen gemensamt, skulle vilja göra densamma beroende af Riksdagen ensam. Hvad särskildt angår militärlagarne, så lærer den ställning, den nuvarande beväringlagen har, vara en säkerhet att de bestämmelser i desamma, hvilka äro af största vikt och mest intressera folket och representationen, icke kunna annat än blifva beroende af båda statsmakterna. Den andra och stora frågan deremot eller den om de anslag, hvilka äro nödvändiga för härordningens upprätthållande, skola vara beroende af Riksdagen ensam eller af båda statsmakterna, berör en fråga som efter det nya representationsskickets införande med mer och mer påträngande kraft uppträdt på åtskilliga områden och fordrar sin lösning. Det är alldeles obestridligt, att vi här stå inför en olik uppfattning af grundlagen, och om äfven jag

*Andring af
80 § Rege-
ringsformen.
(Forts.)*

för min del ansluter mig till den åsigt, som af en föregående talare framställdes, att grundlagen rätt tolkad innebär tillräckliga garantier för våra institutioner äfven i anslagsväg, så tror jag likväl aldrig att man i denna tvistiga sak kommer till något annat än ett stort frågetecken, och att den ene så väl som den andre vidhåller sin mening. Huru frågan skall komma att slitas, är icke lätt att förutsäga. Men om nu så är förhållandet och man äfven erkänner att denna fråga är af en utomordentlig vigt, så är hvarje steg att under båda statsmakterna uttryckligen inflytta vissa delar af statsregleringen efter min tanke ett steg framåt. Det är icke någon egen tanke hos mig utan torde af andra ledamöter i Kammaren igenkännas, att det skulle vara af stor vinst för vårt nuvarande statsskick, om man, med uppoffring af Konungens uteslutande rätt i vissa delar af den ekonomiska lagstiftningen, i stället kunde åt Konungen erhålla säkerhet och rätt att deltaga i försvaret af fasta anslag, gifva till uppehållande af fasta institutioner. Man säger, och Konstitutions-Utskottet har äfven framhållit det, att Riksdagen ju icke kan neka hvad som för väsendtliga ändamål är oundgängligen nödigt; Konstitutions-Utskottet säger, att Riksdagen icke hitintills har gjort det, och att det väl ej heller kan komma i fråga hädanefter. Det torde emellertid icke vara någon som glömt, att vi 1869 voterade gemensamt om anslaget till arméns vapenöfningar samt 1870 om anslaget till beväringens vapenöfningar, och om jag också för min del tror att Riksdagen i regeln kommer att vid stora och vigtiga anslagsfrågor draga sig för att göra sådana förändringar eller indragningar, som då voro starkt ifrågasatta, och om jag ock tror att man endast undantagsvis kan behöfva befara något sådant, så är jag likväl så öfvertygad om sanningen af hvad en framstående fransk statsman yttrat, att »mängden är benägen att äfven på sin egen bekostnad gifva en lexa åt regeringen, då han anser att regeringen icke löper fara af revolutionen», — att jag anser oss göra klokt att undandraga framtiden dylika frestelser. Kommer man in på den vägen, att det blir uteslutande på den ene eller andre individens inom representationen olika uppfattning hvarje anslagsfråga afgörande beror, och man icke återhålls af några grundsatser, samt intet skydd finnes för det bestående i Konungens rättigheter, då tror jag för min del att man står på en mycket osäker och vanskelig basis.

Det förslag, som af Konstitutions-Utskottet här blifvit förordadt, öfverensstämmer med det som framlades vid sista riksdagen, och en reservant har redan erinrat, att det, för att förslaget skulle i denna Kammare samla kring sig den minoritet som då röstade för detsamma, erfordrades de kommentarier som af dåvarande Justitiestatsministern afgåfvos. Om så är förhållandet, torde de kommentarier som Konstitutions-Utskottet i sitt betänkande består förslaget böra minska denna minoritet, ty Utskottet har uttryckligen sagt, att det icke vill tillförsäkra de oundgängliga anslagen det skydd, som Kongl. Maj:t ansett nödigt. Väl har en enskild ledamot af Utskottet påkallat en varsam tillämpning af denna grundsats, men det står fast att, just därför att Konstitutions-Utskottet icke vill gifva de för härordningen nödiga anslagen den styrka, som ligger deri att de äro beroende af båda statsmakterna, så har Utskottet afstyrkt Kongl. Maj:ts proposition till inne-

varande Riksdag och i dess ställe inkommit med förevarande förslag. Man har sagt att, såsom det nu framlagda förslaget om härordningen är uppställt, skulle en hel mängd anslag komma att falla inom denna grundlagsparagraf, anslag som man icke rimligtvis kan begära skola räknas dit. Det är en fråga, som jag nu icke tillåter mig att pröfva, hvilka anslag som skulle af regeringen påkallas såsom oundgängliga och hvilka skulle såsom sådana af representationen erkännas och i lagen intagas. Det är något som skall pröfvas vid behandlingen af sjelfva lagförslaget och då kan underkastas den grundligaste pröfning.

Oberoende af frågan om betydelsen af 80 § Regeringsformen i afseende på indelningsverket, får jag säga, att jag för min del vill tillstyrka, att man söker bereda den nya härordningen den trygghet som endast kan vinnas derigenom att de erforderliga anslagen ställas under båda statsmakterna. Konstitutions Utskottet har sökt ådagalägga, att 80 § egentligen blifvit gifven till skydd för rust- och rotehållarne, och Utskottet har hemtat stöd för denna åsigt derifrån att paragrafen tillkommit vid utgången från enväldet. Det kan väl vara riktigt att den historiska forskningen kan visa, att ett sådant syfte legat till grund, men den betydelse, paragrafen för närvarande faktiskt har i politiskt hänseende, är väl det viktigaste, och denna betydelse är att betrygga en betydlig tillgång för försvaret, om vi ock ej kunna neka att, om den Kongl. propositionen om annat aflönings sätt för befälet och afstående af de indelta lönetillgångarne till statsverket bifalles, denna tillgångs värde betydligt nedsättes. Jag tror visserligen icke såsom en annan talare att af indelningsverket sedermera återstår endast ett antal torpare, till en del försedda med hästar, men obestriddigt är att det endast återstår ett antal härdiga och dugliga soldater utan befäl. På de skäl jag nu haft äran anföra kan jag för min del icke annat än tillstyrka, att Riksdagen ville antaga Kongl. Maj:ts förslag att hvila i grundlagsenlig ordning till nästa riksdag och följaktligen afslå Konstitutions-Utskottets hemställan.

Herr Wærn: Under den diskussion, som här egt rum, har man mot Utskottets förslag anmärkt, dels att ett stadgande, sådant som det ifrågavarande, icke skulle vara behöfligt, dels att den af Kongl. Maj:t i år föreslagna lydelsen skulle innebära större trygghet. Hvad den första af dessa invändningar beträffar, är jag redan förekommen af den ärade talaren på stockholmsbänken, och ber endast att få tillägga några ord med anledning af det yttrande, som här afgifvits af den reservant mot Utskottets förslag, hvilken anser att ingenting behöfver göras. De till en del ganska fina distinktioner, som han på historisk grund uppdragit, kunna väl vara fullt berättigade, men de äro dock icke tillfredsställande, ty de kunna icke uppfattas af den stora allmänheten. Särskildt tror jag att den ärade talaren hade orätt, då han förnekade lämpligheten af ett stadgande derom att lagen framdeles icke utan Konungs och Riksdags gemensamma beslut skulle kunna ändras, på den grund att lagen skulle kunna göras ettårig, tvåårig eller treårig — i hvilket fall ett sådant stadgande icke skulle få någon tillämpning. Vi veta ju icke af några sådana lagar, och jag inser ej huru en dylik skulle kunna komma till i jemnbredd med

*Ändring af
80 § Rege-
ringsformen.
(Forts.)*

Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.)

grundlagens stadgande, att ingen ny lag kan göras eller gammal afskaffas utan gemensamt samtycke af Konung och Riksdag. Icke uppgifver väl Konungen indelningsverket, om han endast får en sådan temporär lag; han har i detta fall absolut veto, och Riksdagen lär väl ej heller komma på en sådan tanke.

Hvad åter angår de yrkanden om afslag på Utskottets förslag, som gjorts på den grund, att det senast af Kongl. Maj:t framlagda förslaget skulle innebära en ökad trygghet, så tror jag att den hufvudsakliga garantien måste ligga i den lag, som en gång blir gifven. Att Regeringen framkommit med ett nytt förslag, då Riksdagen svarar nej till det förra, är ju ganska förklarligt, och då Riksdagen icke ansåg det förra förslaget nog betryggande, har Regeringen haft fullt skäl för sitt förfarande, då den nu sökt öka tryggheten. — Emellertid är svaret redan gifvet; Andra Kammaren har afslagit Kongl. Maj:ts proposition och antagit Konstitutions-Utskottets förslag, och nu återstår således för att man skall komma till enighet i denna viktiga fråga endast en utväg, att nemligen Första Kammaren äfven antager Utskottets förslag. För min del var jag ledamot af Regeringen, då den förra Kongl. propositionen i detta ämne afgafs, och kan nu ej finna något skäl att frångå den mening, jag då hade, och jag hoppas att, om representationen nu antager hvad Regeringen förra året föreslog, den nuvarande Regeringen skall finna det med landets väl förenligt att äfven antaga det-samma.

I och för sig sjelft anser jag visserligen icke Regeringens senaste förslag innebära något ondt, men tror att ordalagen icke allenast kunna gifva anledning till missförstånd, som är ytterst svåröf, utan också kunna gifva uppslag till konflikter, som man vill undvika. Vi hafva redan hört, huru en ärad talare på stockholmsbänken yttrat, att efter hans uppfattning det finnes två olika sätt att tolka uttrycket »oundgängliga anslag», nemligen antingen så att de skulle betyda ett minimum af anslag, så mycket som oundgängligen erfordras för att tillämpa grunderna för härordningen, eller också att anslagssumman skall vara så rundligt tilltagen, att den under alla förhållanden må räcka till. Jag för min del har kommit till ett tredje tolkningssätt, eller att med »oundgängliga anslag» menas sådana, som en gång af Konung och representation vid lagens stiftande ansetts behöfliga och således genom gemensamt beslut funnits oundgängliga. Det finnes följaktligen tre olika sätt att tolka dessa ord, och redan i denna omständighet ligger ett hinder emot antagande af Kongl. Maj:ts förslag. Men ännu större betänklighet deremot har jag i det uppslag till konflikter, som jag tror ligga deruti. Den siste talaren har nemligen såväl i sin reservation som då han hade ordet på det varmaste förordat förslaget i ett särskildt syfte, som jag dels anser här icke vara på sin plats, dels i verkligheten komma att förloras just genom det sätt, han anser därför skola blifva betryggande. Jag kan icke annat än hysa sympati för hans varma önskan att göra de ordinarie anslagen så fasta och trygga som möjligt, men jag tror att behofvet deraf skulle ytterligare påkallas just genom att gå den vägen. Då olika föreställningar om de ordinarie anslagens fasthet uppkommit ända derhän, att det blifvit i fråga satt, huruvida icke Riksdagen åsyftade att alldeles godtyckligt kunna

*Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.)*

afslå det fortfarande beviljandet af ordinarie anslag, så kan deraf uppkommande osäkerhet visserligen icke afhjelpas genom försök att i grundlagen införa särskilda tryggande bestämmelser för vissa anslag, emedan just derigenom skulle medgifvas att öfriga ordinarie anslag alldeles icke vore betryggande; och för syftemålets verkliga vinnande finnes enligt min uppfattning ingen annan möjlig utväg, än att just i grundlagens ord och anda — att Stats-Utskottet skall föreslå och Riksdagen bevilja *»hvad till Statsverkets behof erfordras, sedan nödiga indragningar och besparingar blifvit iakttagne»* —, inlägga tryggheten emot godtyckliga beslut till rubbning i statsmaskineriets jemna gång. Dessa ur 39 § Riksdags-ordningen citerade ord förbjuda icke indragandet af anslag; de medgifva icke den tolkning, att Riksdagens rätt att indraga anslag skulle vara inskränkt till de extra-ordinarie och ej sträcka sig till de ordinarie anslagen; men de påkalla en omsorgsfull pröfning af alla statsverkets behof och de medgifva ej andra indragningar och besparingar än dem, som vid denna pröfning befinnas *nödiga*.

Skilnaden emellan ordinarie och extra-ordinarie anslag är, enligt min åsigt, att behofvet af de förra redan är pröfvadt och erkänt, hvadan endast verklig förändring af sakförhållanden kan göra indragning eller besparing af dem nödig, då deremot, när Konungen, beträffande extra-ordinarie anslag, begär något af Riksdagen, eller ock i ett ordinarie anslag begär förhöjning, det är Riksdagens rättighet och skyldighet att i hela frågans omfattning pröfva den och tillse hvad som är ändamålsenligt eller lämpligt. Hvad beträffar de ordinarie anslagen, så har jag aldrig haft annan mening eller ansett annat förenligt med 39 § Riksdags-ordningen, än att äfven nedsättning i dem skall kunna ske, om sådan befinnes nödig.

På huru ett sådant fall kan inträda och Riksdagen således vara i sin goda rätt, då den gör indragning af ordinarie anslag, skall jag lemna tvänne exempel. I det förra af dessa var jag motionär inom Stats-Utskottet. Det befans nemligen vid 1850—1851 års riksdag att på 4:de hufvudtiteln ett reservationsanslag, under rubrik: Ackordsförskotter och ersättningar, var på ordinarie stat uppfördt, hvars besparingar voro mer än tillräckliga för alla dermed afsedda behof. På mitt förslag tillstyrkte Stats-Utskottet då att hela anslaget skulle indragas, hvilket ock utan invändning blef Rikets Ständers beslut. Denna gång uppträdde jag således aktivt för Riksdagens rätt att göra en nödig indragning. I det senare af de exempel jag vill anföra, erkände jag deremot såsom minister passivt denna rätt. Det är nemligen icke längre sedan än vid 1873 års riksdag Stats-Utskottet föreslog indragning på sjunde hufvudtiteln af en indelt ränta å postverkets stat, hvilken indragning befanns vara fullt riktig, samt berodde derpå att den skyldighet för de så kallade posthemmanen, att biträda med de allmänna posternas fortskaffande, till hvilken deras räntor blifvit anslagen, redan i följd af Kongl. Maj:ts och Riksdagens gemensamma beslut upphört, så att utgående af anslaget för det följande året icke kunde ifrågakomma. Detta var fullt rätt och det kändes endast ledsamt för mig att ej hafva sett det — något som dock, så upptagen han är, lätt kan hända en minister.

Således stå de citerade orden alldeles icke kraftlösa, och jag anser,

Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.)

att äfven i afseende på den nya härorganisationen det vore illa, om det, som är principiellt, icke gällde om anslagen dertill som om andra anslag. Jag kan icke se annan trygghet för deras fortfarande, likasom för fortfarandet af andra behöfliga ordinarie anslag, än att det föreställningssätt blir utveckladt, att vid statsregleringens uppgörande hvarken godtycke eller biändamål äro på sin plats. Grundlagen måste anses förhindra det, då den säger, att behofven skola fyllas, och ej medger indragningar eller besparingar förrän dessa blifva nödiga. Men förutsatt nu, att vi sloge in på den bana, som reservanterna föreslagit, i huru mycket sämre ställning komme vi icke då, om vi måste erkänna, att den trygghet, vi för alla ordinarie anslag önskade, vore på ett så särskildt och utmärkt sätt för vissa anslag stadgad, att den icke kunde för andra än dessa erkännas gällande, och att man således vid pröfningen af öfriga ordinarie anslag, likasom för extra ordinarie anslag, icke kunde stödja sig dervid att behofven redan voro erkända. Ordinarie och extra ordinarie anslag skulle då promiscue, utan att någonsin behofvet af ett anslag vore erkänt, vid hvarje riksdag pröfvas, likasom om det för första gången vore omtaldt och en vägran vore lika berättigad som ett samtycke.

Den aktade talaren, som förordade en särskildt för anslagen till den nya härordningen betryggande strof i grundlagen, citerade ett yttrande af en fransk statsman, att stundom en representation kunde vara benägen att på landets bekostnad gifva ministären en lexa. Mätte aldrig den dag randas, då anledning må gifvas att befara sådan erfarenhet, som uttryckes i den anförde franske statsmannens ord. Jag tror, att med vårt lugna folk och våra lyckliga förhållanden många af de principer, hvilka kunna vara antagna såsom af erfarenheten bekräftade i Frankrike, dock hos oss icke kunna få tillämpning; och jag anser, att aldrig något sådant bör förutsättas. Mine Herrar! Det är ett mycket stort mål, vi här sträfva att vinna. Det gäller att så vidt som möjligt komma till enighet för att ett så stort förslag som det föreliggande, eller att sätta vårt land i verkligt försvarsstånd, skall kunna lyckas. Det kan visserligen finnas många tvifvel om rätta sättet att lösa frågan, men vi äro nu på en gång beträdd bana och böra icke underlåta något, som kan göras, för att så vidt möjligt fullfölja densamma. Det är nödvändigt, att de båda statsmakterna gå hvarandra till mötes och genom samverkan söka nå målet. Vi hafva då intet skäl att med ett all enighet förstörande misstroende antaga, att vi icke skulle kunna förlita oss på helgden af gemensamt fattade beslut, och att det hos andra blott finnes spegelfäkeri, utan måste anse, att deras sträfvaude likasom vårt är uppriktigt för att vinna det stora målet.

På grund af dessa skäl får jag yrka bifall till Konstitutions-Utskottets förslag.

Friherre Stjernblad: Den värme, hvarmed Hans Excellens Herr Justitie-statsministern framhållit den Kongl. propositionens fördelar och den bestämdhet, hvarmed han fordrat att den skall antagas, om försvarsorganisationen skall blifva en verklighet, torde för en hvar föranleda till egnande af en samvetsgrann granskning åt det förslag,

som innehålles i Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition. Gör man det, hvilket jag må påstå, att jag för min ringa del gjort likasom säkerligen vi alla, så finner man, att afsigten är att söka åt det blifvande försvaret till lands och sjös förskaffa enahanda fasthet och säkerhet, som Regeringsformens 80 § nu ger åt det bestående. Naturligtvis kastar man då en blick på hvad som är det bestående, och finner, att det, såsom vi veta, är de kontrakt, som gifvas mellan Kronan, å ena sidan, samt städerna och landet, å den andra, rörande anskaffande af manskap och till en del äfven hästar, äfvensom det s. k. indelningsverket, hvilket består af boställen till öfver- och underbefäl, indelta räntor, kronotionde, i åtskilliga poster utgående kontanta medel, allt, i enlighet med Kongl. Maj:ts till Riksdagen aflättna proposition upptaget till en summa af 3,733,000 kronor, dertill dock bör läggas utgående rusthålls- och augmentsräntor. Det finnes således å ena sidan en personal, en soldatesk och å den andra en penningesumma, men detta är väl icke någon försvarsorganisation; der saknas först och främst sjelfva bestämmelserna rörande organisationen, der saknas en del af aflöningen, der saknas anslag till beklädnad, till öfning och till beväpning, allt detta ligger i Riksdagens händer. Men hvad fordrar nu Regeringen? Jo, att under grundlags helgd få skyddad icke allenast sjelfva *grunden* till en blifvande försvarsorganisation, hvarmed man naturligtvis förstår den numerär, som skall gå ut, sättet för densamma beklädnad och underhåll äfvensom sjelfva organisationen af hären, med andra ord: värnpligtslagen och härordningslagen, utan äfven att alla anslag, som erfordras till en fullständig försvarsorganisation, skola inbegripas under samma hägn, anslag uppgående till 36 millioner, eller mångdubbelt mer än nu, och att Riksdagen skall afsäga sig all granskning af och beslutande rätt öfver en del anslag icke för en viss tid utan för alltid. Mine Herrar, det måste medgifvas att den säkerhet, som här fordras för försvarsverkets bestånd, är något helt annat och vida mera omfattande, än den som vi ega, så mycket större, att det närvarande icke ens utgör en skugga deraf. Men hvarför, jag frågar det, fordrar man detta? Har då svenska folket gifvit anledning till någon beskyllning, att det missbrukat den makt det har i sin hand? Har svenska folket sagt, att det icke vill värna sin sjelfständighet? Kan man väl tänka sig, att denna sjelfständighet är mindre vigtig och mindre helig för svenska folket än för dess regering? Icke heller det; och i detta fall tror jag, att regeringens och folkets intressen äro innerligt förenade och just derföre bör förståndet bjuda att klokt och varsamt framgå på den väg, som bär till det eftersträfvade målet. Har man nu också gjort det? Nej! ty jemte det man, på Riksdagens begäran, framlagt ett förslag om en annan grund för härordningen, som kräfver stora personliga och ekonomiska uppoffringar, fordrar man, att Riksdagen skall afsäga sig för everldlig tid en del af sin beskattningsrätt, rätten att bestämma öfver mera än $\frac{1}{3}$ af statsutgifterna. Ej underligt att folket, som lever i landet, drar sig för en sådan härordning, då, utom de stora fordringar densamma ställer på det i personligt afseende, ett dylikt offer af dess rättigheter kräfves. Det föreliggande förslaget vittnar icke om statsmannavishet, ty den bjuder att,

Ändring af § 80
Regerings-
formen.
(Forts.)

när fråga är om stora reformer, ovilkorligen endrägt emellan regering och folk måste sökas och icke misstroende väckas emellan den ene och den andre.

Ser jag nu på nödvändigheten att antaga Kongl. Maj:ts proposition, så kan jag icke finna densamma, ty i det förslag, som Utskottet framlagt, inrymmes allt hvad säkerhet och billighet fordrar, då förslaget säger:

Varder genom särskild lag, med indelningsverkets upphäfvande, annan grund lagd för ordnandet af krigsmakten till lands och sjös, då må ej ändring i sådan lag göras utan af Konungen och Riksdagen samfält.

Kunde denna lag, som här nämnes, och som dock sönderfaller i två, få sådan helgd, att den ställes under Konungens och Riksdagens gemensamma afgörande, tror jag att tillräckligt vore vunnet, och för astadkommande häraf anser jag — en åsigt som jag under denna diskussion fått befastad — att bestämmelse i detta afsecnde måste intagas i grundlagen, men mot det nu af regeringen föreslagna tillägget, vågar jag erinra, att när man vill ett stort mål, är intet så skadligt som öfverdrifven försigtighet. Bland andra länder att anföras, har Preussen icke auset behöfligt att hafva i sin grundlag, men deremot i en särskild lag, som bär namnet Militär-reichsgesetz, intagit bestämmelser rörande personalen i fred och anslaget till hvar man. Något hinder att göra förhållandet fullt betryggande på det sätt, Konstitutions-Utskottet föreslagit, förelinnes icke, och vilja vi det stora mål, som ligger oss alla om hjertat, nemligen att värna vår sjelfständighet, så är enda sättet, att arbetet i denna riktning må kunna fortgå, ty Andra Kammaren har redan antagit Utskottets förslag, och kan man icke blifva enig, så förfaller allt, och sjelfva den stora frågan om försvarsverkets ordnande blir till intet.

Om vi noga betänka hvad jag här utvecklat, då, mine Herrar, komma vi ganska säkert att rösta för bifall till Utskottets förslag.

Herr Ribbing, Sigurd: En ärad ledamot af Konstitutions-Utskottet har under diskussionen om förevarande högst viktiga fråga gjort den erinran, att man icke borde hysa alltför stora farhågor, då man öfverlade om denna sak, således att man icke borde alltför noga nagelfara med ordalagen i den grundlagsparagraf, som skall gifva ökad stabilitet åt en blifvande lag beträffande arméorganisationen, ty, tillade han, vore den svenska nationalandan så rutten, att nationen icke ville försvara sig, då kunde sådant icke hjälpas genom några lagar; och den siste ärade talaren har i samma riktning och syfte yttrat, att det svenska folket i allmänhet icke missbrukat sin rätt, särdeles i viktiga och patriotiska angelägenheter. Jag fruktar att dessa premisser leda längre än hvad de ärade talarne velat gå i sina konklusioner; fruktar man icke möjligheten af att en frihet eller en rättighet skall missbrukas, då äro inga lagar alls af nöden. Lagar behövas just därför, att man vill och anser sig behöfva sätta en gräns med hänsyn till möjligt missbruk af frihet och godfönnande, och de lagar, som icke med noggrannhet affattas, och vid hvilkas stiftande man sålunda icke utgår från synpunkten att, så vidt i mensklig förmåga står, söka begränsa

eller förhindra möjliga missbruk af friheten, behöfvas icke och tjena till intet. Deraf framgår efter mitt förmenande gifvet, att det är af den yttersta nödvändighet påkalladt, och detta i högre grad ju vigtigare sak det är fråga om, att vid en lags affattande till synpunkt och ögonmärke taga nyss nämnda förhållande och uppgift; att friheten *kan* missbrukas och att lagens betydelse just är den, att, så vidt möjligt, begränsa, förhindra och omöjliggöra missbruk, men deremot *icke* att, i stället, förutsätta att det ligger ingen fara uti om icke lagen blir så noggrant affattad, ty i senare fallet blir lagen intet sägande och till intet duglig. Jag skall nu icke alls orda derom, huruvida det i allmänhet må vara behöfligt och önskvärdt eller icke att en bestämmelse i afseende å arméorganisationen intages i grundlagen för att förläna en sådan organisation eller lagen derom större stabilitet. Jag vill blott hålla mig till de två förslag, som nu föreligga, nemligen Kongl. Maj:ts nädiga proposition till innevarande Riksdag och Konstitutions-Utskottets förslag, hvilket utgör ett upptagande af Kongl. Maj:ts till förra Riksdagen aflätna proposition, och jag ber att med några ord få för min ringa del bidraga till belysning af, huruvida någotdera af förslagen är så affattadt, att det åsyftade ändamalet må kunna dermed vinnas.

*Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.).*

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern har i början af diskussionen anmärkt, att Första Kammaren vid sistlidne riksdag afslog det då framlagda, nu af Konstitutions-Utskottet förordade förslaget, såsom innebärande för få garantier, samt att frågan genom detta afslag förföll. Hans Excellens yttrade vidare, att dessa farhågor icke syntes sakna grund, och slutligen att, då Kongl. Maj:ts nu framlagda nädiga proposition vore affattad med hänsyn till och i enlighet med de farhågor och önskningsar, som af denna Kammare vid sistlidne riksdag uttalades, deri finnes skäl för dess bifallande. Att den nädiga propositionen är affattad i denna afsigt, faller mig minst in att förneka, men en annan fråga är, om den lyckats att undanröjda de farhågor, som funnos och uttalades. Hvarje relativt uttryck, d. v. s. hvarje uttryck som angifver icke hvad en sak i sig sjelf är, utan i hvilket förhållande denna sak står till en annan sak, qvarlemnar alltid obesvarad frågan: hvad denna sak nu i och för sig är, som står i detta förhållande till en annan? I Kongl. Maj:ts proposition heter det »oundgängliga vilkor» för tillämpningen af grunderna till en arméorganisation, och med dessa vilkor menas naturligtvis anslag. Dermed är nu angifvet att något anslag, någon summa, större eller mindre, behöfves, hvilken summa står i det *förhållande* till den nya försvarsorganisationen, att den utgör ett oundgängligt behof eller vilkor för dess uppehållande. Godt! *Hvilken* summa är då detta? Denna fråga återstår att besvara. *Hvem* skall lemna detta svar? Finnes en tredje, som, i fall af olika åsichter härutinnan mellan regeringen och representationen, egde rätt att besvara frågan utan appell, da vore ingen svarighet för handen; men en sådan tredje finnes icke.

Jag ber att med anledning af ett under diskussionen faldt yttrande få anmärka, att, då jag säger: »om Kongl. Maj:t och Riksdagen i afseende på dessa oundgängliga behof eller belopp stanna i olika meningar», så har jag, efter min tanke, alldeles icke dermed sagt, att svenska nationen eller dess representanter på något sätt lida brist på pa-

Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.)

triotism eller nationalkänsla, utan blott att Kongl. Maj:t och Riksdagen, sedan de hvar å sin sida på ärligaste sätt pröfvat saken, kommit till olika *åsigter* om huru stor summa, som behöfs för att i afseende på den nya försvarsorganisationen fylla de oundgängliga behofven. Således, äfven om jag, såsom föregående talare eller enligt deras anvisning, appellerar till patriotismen, om jag ock vore fullt öfvertygad att denna icke skulle svika, så är saken ändå icke hjälpt med det af Kongl. Maj:t proponerade uttrycket, enighet icke säkert vunnen, klarhet och bestämdhet icke befintlig i och med den af Kongl. Maj:t nu afgifna propositionen, just derföre att uttrycket deri är ett relativt. Men lika klart är ock, att denna min anmärkning om en qvarstående möjlighet, som dermed ej är förebygd, af oenighet emellan Kongl. Maj:t och Riksdagen alls ej betyder farhåga för en dålig nationalanda, utan helt enkelt, att Riksdagen kan ega en viss åsigt om hvilka anslag äro oundgängliga, men att Kongl. Maj:t väl med skäl kan vilja få hafva sitt ord med i laget, när fråga blir om afgörande af *hvilken* denna oundgängliga summa är, och att denna Kongl. Maj:ts rätt ingalunda är skyddad genom stadgandet, att det är den summa, som »är oundgänglig», lika litet som, när fråga blir om dess beviljande, propositionen derom kommer att begagna nyssnämnda uttryck, utan lyda på en bestämd siffra. Det beror på en sådan siffra, icke på ett relativt uttryck för densamma. Jag anser sålunda, att Kongl. Maj:ts förslag icke innebär och medför de garantier, som man kunde önska.

En ärad reservant mot Konstitutions-Utskottets betänkande, som nyss hade ordet, har, efter min tanke med fullt fog, sagt, att det är både sundt och riktigt, att Riksdagen till ökad styrka för det hela något begränsar sina anspråk vid bestämmandet af sådana statsutgifter och anslag, som afse uppehållandet af fasta institutioner eller verkställandet af gifna lagar. Jag är af alldeles samma åsigt beträffande sådana frågor och alltså äfven beträffande den nu föreliggande. Men vinnes detta genom Kongl. Maj:ts förslag? Nej!

Går jag härefter till Konstitutions-Utskottets förslag, så finner jag att det, som genom grundlags helgd skall vinna större stabilitet vid ny arméorganisation, i nyssnämnda förslag är betecknad med ordet *grund* för arméorganisationen. Att »grund» är ett lika relativt uttryck som »oundgängliga medel» torde icke behöfva visas. Grund är det, genom hvars närvaro den produkt åstadkommes, som kallas följd. Men hvad är det nu, som här utgör grunden? I förbigående vill jag anmärka, att enligt vanligt språkbruk höra anslag icke till grunden för arméorganisationen, ehuruval sådana äro medel, ja, eu *conditio sine qua non* för grundens tillämpning, men, såsom sagdt, icke grund. Hvarför? Jo, emedan, om jag ock har 29 millioner i min hand, kan den produkt, som med dem kan komma till stånd, lika väl blifva t. ex. ett stycke jernväg som en arméorganisation. Nu har en högt ärad talare på stockholmsbänken anmärkt att detta eller den blott relativa betydelsen af grund i förevarande fall ingenting betyder, ty enligt det af Utskottet nu framlagda förslag heter det: »varder genom särskild lag, med indelningsverkets upphäfvande, annan grund lagd för ordnandet af krigsmakten till lands och sjös, då må ej ändring i sådan lag göras utan af Konungen och Riksdagen samfäldt». Om således denna

lag också skulle innehålla åtskilligt mer än sjelfva grunden, t. ex. bestämmingar om anslag såsom vilkor och andra stadganden, så är ju här föreslaget, att lagen i *alla* dess delar, alltså äfven hvad angår anslagen, icke skall kunna ändras utan af Konung och Riksdag gemensamt; och dermed, yttrade sig den ärade talaren, har man i någon mån bemött de farhågor, som Hans Excellens Herr Justitie-statsministern i början af diskussionen uttalat i afseende på anslagen. Jag ber dock att få fästa uppmärksamheten på hvad Hans Excellens redan sjelf papekat, nemligen Konstitutions-Utskottets oförtydbara ord på 4:e sidan af dess betänkande, af Utskottet utsagda såsom skäl *mot* bifall till den vid innevarande riksdag aflättna nådiga propositionen: »genom ett bifall till Kongl. Maj:ts senaste förslag skulle för all framtid fran Riksdagens uteslutande beskattningsrätt undantagas samtliga anslag, hvilka i den ifrågasatta nya lagen komme att fastställas såsom oundgängliga för tillämpning af de nya grunderna för krigsmaktens ordnande», samt att sålunda »i väsentlig mån en inskränkning kunna komma att ske i Riksdagens rätt att för hvarje särskild statsregleringsperiod pröfva statsverkets behof». Utgöra nu de citerade satserna en del af Utskottets argumentation för *afslag* å innevarande års proposition, under det Utskottet tillstyrker *antagandet* af fjolårets, så framgår häraf enligt min tanke uppenbart, att åtminstone Utskottet sjelf tänkt sig saken så, att genom den af detsamma förordade ordalydelsen skulle *icke* borttagas Riksdagens ensidiga rätt att för hvarje år besluta om anslag, och den ärade medlemmen af Konstitutions-Utskottet, från hvars yttrande jag redan citerat några ord, förklarade och den senast anförda strofen ur Utskottets framställning i enlighet med denna min uppfattning af dess mening, då han sade att orden: »i väsentlig mån» syftade derpa, att i den lag, som icke skulle kunna ändras utan af Konungen och Riksdagen gemensamt, blott skulle kunna intagas *några*, de allra allmännaste till arméorganisationen hörande anslagsposter. Om nu denna Utskottets uppfattning och tolkning af betydelsen i de ordalag, Utskottet förordat till hvilande, är riktig, och jag kan icke se annat än att detta är fallet, hvad blir följden af antagandet af dess förslag till tillägg i § 80 Regeringsformen? Först och främst den, att alla de, som nu vilja behålla Riksdagens ensidiga rätt att bestämma anslag för den blifvande försvarsorganisationen, skola, när lagen om denna organisation framlägges, med all kraft och makt söka förekomma, att i densamma inkomma några anslagsbestämmelser alls, eller åtminstone mer än ett minimum af stadganden om anslag, på det att Riksdagen icke måtte betagas sin ensidiga anslagsrätt, hvarmed alltså militärorganisationslagen, när den en gång framlägges, åtminstone i förevarande punkt eller beträffande stadgandena deri om anslag kommer att pröfvas, icke med afseende på hvad saken sjelf kräver, utan med hänsyn dertill, att man icke må släppa in i denna lag något stadgande, som för mycket binder händerna med afseende på Riksdagens uteslutande rätt att sjelf bevilja anslag. Men om man på detta sätt förryckt sjelfva synpunkten vid bedömandet och afgörandet af arméorganisationslagen i hvad angår anslag, så att anslagsstadgandet uteslutes ur lagen eller åtminstone reduceras till ett minimum, då har, för det andra, den i § 80 Regeringsformen intagna före-

Ändring af § 80
Regerings-
formen.
(Forts.)

Ändring af
80 § Regeringsformen.
(Forts.)

skriften om att intet i nyssnämnda lag får ändras utan Konungs och Riksdags gemensamma samtycke i och med detsamma förlorat sin skyddande betydelse för de oundgängliga villkoren eller de ekonomiska grunderna — hvilketdera man vill kalla dem — för arméorganisationen.

Det högsta, hvartill jag för min del sålunda kan komma beträffande båda förslagen, är, att de i och för sig äro oskadliga. Men en lag, som blott är oskadlig och icke något mer, är efter mitt förmenande just derigenom skadlig i sina följder, på det sätt, att den medför en illusion eller lemnar ett *illusoriskt* skydd. Man vill vara skyddad genom grundlagen, men gör detta omöjligt genom att antaga ordalag, hvilka, då afgörandets stund kommer, visa sig icke lemna något skydd; man har hoppats, mer eller mindre litat på att hafva skydd, men finner just när detta skulle begagnas, att man bedragit sig. Då är det mycket bättre att hafva saken alldeles klar, så att man åtminstone vet på hvad punkt man befinner sig, i bästa fall *verkligen* eger ett grundlagens skydd åt arméorganisationslagen; hvarom icke, och i fall ett sådant ej vunnits, *vet*, det man deraf är i saknad för att derefter taga sina mått och steg. Under sådana förhållanden kan jag för min del icke skänka min röst vare sig åt det ena eller andra förslaget, utan yrkar afslag å såväl Konstitutions-Utskottets förslag som äfven Kongl. Maj:ts till innevarande Riksdag framställda nådiga proposition.

Herr Bergstedt: I hufvudsaken intager jag samma ståndpunkt som Herr Rydin. Jag tror, och jag yttrade äfven vid 1874 års riksdag under öfverläggningen om Kongl. Maj:ts då afgifna proposition angående ändring i 80 § Regeringsformen, att den nuvarande stiliseringen af denna § icke lägger hinder i vägen för en tillfredsställande lösning af militärfrågan. Jag tror också, att det skydd, som denna § för närvarande erbjuder indelningsverket, är helt och hållet betydelselöst, med ett ord, något att jemföra med en borgen å en förbindelse, hvars belopp blifvit inbetaldt, ty enskilda fördrag mellan Kronan och undersåtarne hafva en bindande kraft, som icke behöfver hvarken genom civil- eller grundlag befastas. Ser man på tillkomsten af denna paragraf, finner man att den är lika mycket historisk som statsrättslig, ty den är ett arf från föregående regeringsformer. I 1634 års Regeringsform förekommer reglering af antalet af regementen, och i 1719, 1720 och 1772 årens Regeringsformer kunde naturligtvis icke förbigås att försvaret blifvit ordnad genom indelningsverket och att detta icke skulle kunna rubbas, men, så vidt jag förstår, var meningen härmed mycket mindre att gifva knektekontrakten en ytterligare helgd och fasthet än att i vissa fall utesluta faran af att arméens boställen skulle till statsverket indragas.

Nu har Kongl. Maj:t till innevarande Riksdag gjort nådig proposition om att dessa skulle till statsverket öfverlemnas, och, om detta kommer att inträffa, står af hela indelningsverket kvar icke annat än soldattorpen eller, om man räknar mycket högt, icke fullt 3 millioner om året. Således kan icke det väsentliga i frågan vara att åt den nuvarande organisationen bereda skydd till dess den blir afskaffad, icke heller att åt det blifvande bereda ett sådant skydd, som det nu-

varande innehaft, hvilket ju är intet skydd, utan meningen är, såsom jag fattat, blott tanken att Riksdagen har skyldighet att, om den nya försvarsorganisationen kommer till stånd, förse den med sådana medel, hvarigenom den kan upprätthållas och blifva allvar icke blott på papperet. Att sådant skydd kan åt hvilken organisation som helst beredas är gifvet, i fall lagen stiftas på samma sätt, som hvarje annan lag, nemligen af Konung och Riksdag. Ingen svensk undersåte kan annorlunda förbindas till att uppföra en stor del af sitt lif på öfningar och att under vissa delar af sin mannaålder stå till Kongl. Maj:ts förfogande. Endast allmänna värnpligten kan på intet annat sätt erhållas än genom en af Konung och Riksdag stiftad lag. Väl har det blifvit sagdt af Hans Excellens Herr Justitie-statsministern, att ett intagande i en lag af bestämmelse om att samma lag icke finge rubbas utan Konung och Riksdags samfälda beslut var i grunden olämpligt och endast borde i nödfall förekommas. I detta fall tillåter jag mig att vara af en annan tanke. Det är sant att 87 § Regeringsformen nu är ofullständig i det att den icke känner andra slags lagar än civil-, kriminal- och kyrkolagar. Men samhallets utveckling fordrar ständigt nya former, ständigt nya lagar, hvilka måste vara oföränderliga utan genom båda statsmakterna, och detta är sådana som bevarings-, bank- och myntlagarne och i öfrigt alla organisativa lagar, af hvilka ett utveckladt samhällslif är i behof. Om dessa talar icke 87 § Regeringsformen. Att få en sådan förändring i §:n kan vara ett önskningsmål, på hvilket jag dock nu ej vill inlåta mig då frågan härom ej hör hit, utan måste inskränka mig till att säga några ord om de utvägar, som för Riksdagen stå öppna att besvara Kongl. Maj:ts proposition. Jag har icke varit tvifvelaktig om hvilken betydelse man borde fästa vid Första Kammarens med svag majoritet gifna afslag å Kongl. Maj:ts proposition till föregående Riksdag. Vill man icke fästa sig vid formen utan vid sjelfva saken, så finner man det märkvärdiga förhållande, att både majoriteten och minoriteten varit samstämmiga i uppfattningen att det för 1874 års Riksdag framlagda förslag innebar samma tanke som nu blifvit klarare uttryckt, och att följaktligen äfven anslag borde i militärlagen upptagas för tillämpning af lagens grund, som man vill garantera. Men skillnaden är den, att de, som röstade för regeringens förslag, tagit för god en förklaring af dåvarande Justitie-statsministern, nemligen att regeringen vid framläggandet af förslaget menat, att icke blott den abstrakta grunden skulle stå i militärlagen utan äfven de ekonomiska medlen. Majoriteten deremot, som var af samma mening angående önskvärdheten deraf, att medlen för den nya organisationen också skulle bestämmas genom militär-organisationslagen ansåg, att dock icke detta var klart uttryckt i den Kongl. propositionen. Konstitutions-Utskottet har i sin motivering nästan fullständigt biträdt den åsigt, som Herr Rydin i sin reservation uttryckt, att denna grundlagsförändring, minst sagdt, icke är »högst nödig», är visst, och icke heller finnes i betänkan det den minsta antydning om att den är nyttig. Det enda skälet skulle då vara, att den är möjlig att verkställa, och den onekliga lättheten att återupptaga 1874 års intet sägande redaktion har synbarligen inneburit en frestelse, som Utskottet icke förmått besegra.

*Ändring af
80 § Regeringsformen.
(Forts.)*

*Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.)*

Jag vill således i första rummet klandra Utskottet därför, att det efter riktiga motiv kommit till ett resultat, som med dem stå i så stark strid som möjligt, i hvilken skenbart kan inrymmas alla möjliga bestämmelser, som kunna fordras för den nya organisationen, men hvarvid dock det faktum ligger emellan, att ingen obetydlig del af Riksdagen förklarade såsom sin uppfattning, att den grund, som ifrågasattes, alldeles icke hade något med anslag att göra. Konstitutions-Utskottets vice ordförande har i dag antydt, att det icke skulle vara alldeles främmande för Utskottet att, om en ny militärlag antages, sedermera genom grundlagsbestämmelse gifva fasthet äfven åt därför erforderliga anslag, men jag har en motsatt erfarenhet af Utskottets uppfattning i detta hänseende.

Då Hans Excellens Herr Justitiestatsministern, enligt hvad jag af protokollet inhemtat, vid remissen af den Kongl. propositionen af innevarande år i Andra Kammaren fälde ett yttrande, som gaf vid handen, att han icke höll speciellt på den ordalydelse, som blifvit gifven at den ifrågasatta grundlagsändringen, utan endast fordrade, att något liktydigt eller motsvarande skulle i grundlagen intagas, tillät jag mig att i Utskottet ifrågasätta, att Utskottet skulle, med afslag å Kongl. Maj:ts proposition, försöka att sjelf uppgöra en formulering, som ginge ut på att bereda grundlagsgaranti åtminstone åt så mycket af de för krigsväsendet erforderliga anslag, som motsvarade det fasta befälets, kadrenas och eliternas aflöning, så rönte detta mitt förslag inom Utskottet så litet tillmötesgående, att man tvärtom sade mig, att ett dylikt förslag vore oantagligt, emedan Riksdagen derigenom skulle afsäga sig sin rätt att hvarje år fatta beslut angående hela anslaget till arméen; och man tillade vidare, att, äfven om förslaget antoges, vore dermed i alla händelser ej mycket vunnet, emedan de summor, som det afsåge att garantera, utgjorde en sådan obetydlighet i jemförelse med de stora anslag, som den nya organisationen i dess helhet sannolikt skulle erfordra. På grund af hvad jag således hört under öfverläggningarne i Utskottet och med stöd af hvad Utskottet yttrat på fjärde sidan af sitt utlåtande, kan jag omöjligt betrakta Utskottets afstyrkande af Kongl. Maj:ts proposition såsom något annat än ett principiellt tillkännagifvande af Utskottets åsigt, att Riksdagen under inga vilkor bör binda sig vid något bestämdt anslag, som icke skulle kunna efter hvarje Riksdags särskilda pröfning af Riksdagen förändras. Denna uppfattning är icke min; men jag är långt ifrån att af den orsaken för bristande fosterlandskärlek tadla de ledamöter af Riksdagen, hos hvilka den gjort sig gällande. Det är här icke fråga om någon större eller mindre grad af beredvillighet att anvisa medel för landets försvar, utan endast huruvida Riksdagen bör genom en grundlagsbestämmelse tillförbindas att lemna vissa anslag i fred för ensidig pröfning och behandling, eller huruvida Riksdagens pligt att bevilja erforderliga medel för fosterlandets försvar är någonting i sig sjelf så heligt och bindande, att den icke behöfver genom särskilda grundlagsbud bekräftas. Om det, såsom en talare här antydt, vore för behandlingen af arméorganisationsfrågan nödvändigt att Riksdagen på förhand bundit sig genom ett bifall till förliedet års Kongl. proposition, så skulle jag tveka att motsätta mig det. Jag tror dock, att, äfven i händelse af afslag, ingenting hindrar det Sär-

skilda Utskottet att fortsätta sin verksamhet eller Riksdagen att taga detta Utskotts blifvande utlåtanden under pröfning. Jag vill dock nu icke ingå på någon undersökning derom, utan endast taga i betraktande, huruvida ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition från förlidet är skall underlätta eller motverka en tillfredsställande lösning af försvarsfrågan i dess helhet. Jag kan då icke underlåta att ytterligare framhålla en betänklighet, som med afseende på det i denna proposition framlagda grundlagsändringsförslaget redan flera gånger blifvit uttalad, och som torde delas af många inom denna Kammare. Denna betänklighet gäller, som Kammarens ledamöter redan torde förstå, de tvetydiga ordalagen i nämnda ändringsförslag. Man har hört talas om att ett af Riksdagens nu arbetande Utskott har icke så få olägenheter af ett tvetydigt ord i en af Riksdagens skrivelser. Ordet »grund», som i här i fråga varande ändringsförslag förekommer, är minst sagdt tvetydigt; och jag tycker det vore allt annat än välbetänkt, om Riksdagen nu genom ett bifall till detta förslag skulle förskaffa det Särskilda Utskottet ännu en tvetydighet att dragas med, sedan det redan har en, nemligen ordet »stam». Det förefinnes dessutom i den formela uppställningen af 1874 års förslag en högst olämplig ordställning, för att icke säga rent af ett fel. Kongl. Maj:ts mening har naturligtvis varit den, att, om indelningsverket upphäfves eller förändras, skall den organisation af försvarsväsendet, som af statsmakterna i stället beslutas, komma under hägnen af en grundlagsparagraf. Men såsom förslaget är formuleradt, är det alldeles icke nödvändigt att så sker; förslaget innehåller endast ett eventuellt stadgande, att, om någon särskild lag, som innehåller en ny organisation af försvarsväsendet, genom båda statsmakternas medverkan kommer till stånd, *då* skall denna lag icke kunna af endera statsmakten ensidigt upphävas. Men dermed säges alldeles icke, att den ifrågasatta arméorganisationen nödvändigt skall komma till stånd genom en lag, och icke på något annat sätt. Man kan nemligen tänka sig, att Riksdagen i en af sina vanliga skrivelser ställer till Kongl. Maj:ts disposition ett så stort belopp, att Kongl. Maj:t antingen enligt 89 § Regeringsformen eller i vanlig kommandoväg kan göra sina anordningar, och att således aldrig någon sådan lag som den i förslaget omnämnda komme att stiftas. Och jag hemställer, om det är ett lämpligt sätt att formulera grundlagsparagrafer så, att de lemna rum för dylika tydningar. Man har sagt, att ändringsförslaget från år 1874 må vara behäftadt med hvilka formela fel och hvilken brist på innehåll som helst, så vore det dock skäl att antaga detsamma, emedan det åtminstone ej gör något ondt och utan någon skada kan insättas i grundlagen. Vore grundlagen i sin helhet blott ett historiskt monument, såsom den redan delvis i vissa afseenden är, då skulle jag visserligen icke hafva något särdeles emot en sådan förändring. Men nu är grundlagen just en sammanfattning af de statsrättsliga fundament, på hvilka vart konstitutionella lif hvilat, och då är efter min åsigt det ofvannämnda förslaget, det må vara så intetsägande som helst, alls icke oskadligt, om det införes i densamma; ty hvarje stadgande i en grundlag, som icke har en bestämd tydning, kan der endast medföra skada. Vid sådant förhållande strider det mot min öfvertygelse att gilla förslaget från föregående år. Skulle jag

Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.)

Ändring af 80§
Regerings-
formen.
(Forts.)

välja mellan de båda Kongl. propositionerna, får jag säga, att jag, utan den ringaste betänklighet, skulle föredraga att gifva min röst åt den i år framlagda, först emedan den har den stora förtjensten att undvika den formela brist, som jag nyss antydt, och, för det andra, emedan den säger rent ut hvad som menas och icke af fruktan att säga något obehagligt undertrycker den verkliga meningen med grundlagsändringen. Ett sådant alternativ torde dock numera knappast stå oss öppet, utan det lärer väl här egentligen blott blifva fråga om ett rent bifall eller afslag till Utskottets hemställan. Men då nu Kronans förnämste rådgifvare — och, efter min tanke, med full rätt — har karakteriserat det i denna hemställan innefattade ändringsförslaget såsom »ingenting värdt», då vidare Utskottet, till en del i sin motivering, men till en ännu större del mellan raderna i sitt betänkande, afgifvit ett slags autentisk förklaring, att samma förslag alls icke innehåller något för Riksdagen i fråga om anslag bindande, och då slutligen en reservant till betänkandet äfvenledes visar, att hela tillägget blifver helt och hållet betydelselöst, så hemställer jag om det vore något särdeles vunnet med att antaga detsamma, och om Kongl. Maj:ts öfrige rådgifvare skulle anse det såsom något synnerligt förvärf, om Riksdagen dertill gäfve sitt bifall. Vi torde i detta sistnämnda afseende snart erhålla någon närmare upplysning, då, sasom jag bemärkt, en annan af Konungens här närvarande rådgifvare nu begärt ordet. Jag slutar med att tillkännagifva, att jag icke har något yrkande att framställa; hade jag något, skulle det vara för återremiss för att sätta Utskottet i tillfälle att, i full öfverensstämmelse med den uttalade meningen i Kongl. Maj:ts nuvarande förslag, gifva det en sådan begränsning, hvarigenom det blefve mindre oantagligt för en del af Riksdagens ledamöter, som äro rädda att binda Riksdagens händer i fråga om Riksdagens beskattningsrätt. Men då jag mycket väl vet, att nu, sedan Andra Kammaren bifallit Utskottets förslag, det icke är värdt att ifrågasätta någon dylik formulering, så får jag för min del afstå från ett sådant yrkande.

Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena Björnstjerna: Efter den vidlyftiga diskussion, som redan egt rum, vill jag icke sätta Herrarnes tålmod på prof genom att upptaga till vederläggning hvad som här blifvit mot Kongl. Maj:ts proposition anfördt. Jag inskränker mig till den förklaring, att då äfven jag tillstyrkt framläggandet af den Kongl. propositionen, måste jag i främsta rummet önska att densamma mätte af Kammaren bifallas. Den har fått sin nuvarande redaktion för att gå till mötes de önskuingar, som vid förra riksdagen i denna Kammar uttalades, och för att aflägsna de farhågor, som då här gäfvo sig luft. Regeringen kunde följaktligen med skäl hoppas att för propositionen vinna Första Kammarens understöd och bifall. Skulle emellertid så vara, att detta förslag icke har utsigt att erhålla Kammarens och Riksdagens godkännande, så vill jag för min del förklara, att jag icke anser detsamma ega så stora företräden framför det förslag, som af Kongl. Maj:t vid förra riksdagen framlades, och hvilket äfven af mig i underdånighet tillstyrktes, att jag skulle finna någon betänklighet vid att bifalla det senare, nu af Konstitutions-Utskottet upptagna förslaget. Men skulle detta blifva Kam-

marens beslut, måste jag likväl reservera mig mot den af Utskottet begagnade motivering, hvilken, enligt mitt förmenande, innehåller flera satser, som icke äro grundade och som äro farliga.

*Ändring af 80§
Regerings-
formen.
(Ports.)*

Herr Hallenborg: Till en början ber jag att få betyga en ärad ledamot här i mitt närmaste granskning min tacksamhet för den välvilja, han behagat visa mig genom att ur Kammararens protokoll för sistlidne riksdag uppläsa några rader ur ett då af mig hållet anförande. Med glädje har jag erfarit detta bevis på att jag lefver i hans vänliga hägkomst; men då han tog fasta på de upplästa raderna i akt och mening att i dem, eller snarare i något, som skulle finnas emellan dem, spåra en önskan hos mig att på ett eller annat sätt komma ifrån hvarje grundlagsbestämmelse för en blifvande försvarsorganisation, så anhåller jag att få fasta hans uppmärksamhet på, att detta icke var min mening, utan att hvad jag då yttrade, det sade jag för att försvara Utskottet mot en reservants påstående, att det af Utskottet begagnade ordet »grund» skulle vara mera evasivt, än det af reservanten föreslagna uttrycket »ordnande», och i ändamål att ådagalägga detta tillät jag mig påpeka att, derest man ville komma ifrån grundlagens bestämmelse, det ena ordet icke var mera betryggande än det andra.

En reservant mot det nu föreliggande betänkandet har förevitat Utskottet, att det icke skulle vilja lemna de för försvaret oundgängliga anslag. Nu är emellertid händelsen, att Utskottet mycket gerna skulle vilja gifva dessa anslag; men då man icke vet hvad som är »oundgängliga anslag», tror jag försigtigheten bjuda att icke skapa en grundlagsparagraf så till utseendet farlig, att man derigenom må hända satte ett hinder för sjelfva anslagens beviljande. Jag tror derföre, att Utskottet handlat mycket välbetänkt i att gifva paragrafen den föreslagna lydelsen, och då en gång sjelfva härordningsförslaget, hvars förnämsta styrka efter min tro kommer att ligga i värnpligtslagen, framlägges till slutligt afgörande, är jag öfvertygad, att Riksdagen icke skall neka de oundgängliga anslagen, men man har rättighet att dessförinnan få veta, hvilka dessa anslag äro.

Om tiden icke varit så långt framskriden, att jag fruktade att allt för mycket pröfva Kammararens tålmod, skulle jag upptagit till besvarande de invändningar, Herr Professor Ribbing gjort mot Utskottets förslag. Då han tog till ordet, förestälde jag mig väl att jag skulle blifva utsatt för den skarpa logik, man kunde förvänta af en professor i filosofien; men under gången af hans yttrande gjorde jag den upptäckten, att han var nästan lika skicklig kirurg som filosof. Han skötte sin lansett med en skärpa och säkerhet, som var oförliknelig. Hade han gjort mig ensam till sitt offer, skulle jag ansett mig tvungen att, så blödande jag var, söka försvara mig; men då han slungade sitt vapen åt alla hörn af salen, äfven mot mina vedersakare, skall jag be att för detta tillfälle få nedlägga vapen och låta honom förblifva i ostörd besittning af fältet. Det ber jag dock att få säga, att de arga uppsåt, som man velat finna i Utskottets betänkande, de finnas der visserligen icke, och hade Utskottet haft den lyckan att för sin åsigt vinna pluralitet bland denna Kammararens ledamöter i Utskottet, är jag öfvertygad att Utskottets betänkande skulle erhållit en mildare och

*Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.).*

behagligare form, och blifvit bättre försvaradt, än hvad fallet nu är, då uppsättningen af betänkandet och försvaret deraf fått hvila på de minst skickliga ledamöterna i Utskottet. Jag fortsätter mitt yrkande om bifall till Utskottets förslag.

Herr vice Talmannen: Likasom jag vid förra riksdagen var bland dem, som röstade för bifall till Kongl. Maj:ts då afgifna proposition i ämnet, är jag också nu, hvad sjelfva saken angår, benägen att gifva mitt bifall åt Utskottets förslag. Men jag bekänner, att den motive-ring, Utskottet använt, på mig gjort intrycket af att i flera afseenden vara illa vald, hvilket gäller isynnerhet om det stycke i början af utlåtandets 4:de sida, mot hvilket flere föregående talare redan gjort anmärkning, och som har följande lydelse:

»Härtill kommer, att, genom ett bifall till Kongl. Maj:ts senaste förslag, skulle för all framtid från Riksdagens uteslutande beskattnings-rätt undantagas samtliga anslag, hvilka i den ifrågasatta nya lagen komme att fastställas såsom oundgängliga för tillämpning af de nya grunderna för krigsmaktens ordnande».

Efter min uppfattning måste åt denna punkt af motiveringen gifvas den betydelse, att, derest Utskottets förslag blefve antaget, motsatsen af hvad i punkten uppställes såsom följd af bifall till Kongl. Maj:ts nu framlagda proposition skulle, enligt Utskottets förmening, inträffa, och att den blifvande härordningslagen således i afseende å de anslagsbestämmelser, som komme att der inflyta, icke skulle erhålla samma helgd som i öfriga delar. Så lärer väl icke Kammaren kunna uppfatta frågan; men då här till afgörande förekommer endast förslaget till lydelse af den föreliggande grundlagsparagrafen, anser jag icke lämpligt att framställa något särskildt yrkande om ogillande af den anmärkta strofen i motiveringen; men jag vill dock till Utskottets här närvarande ledamöter hemställa, att, för den händelse Utskottets förslag blir af denna Kammare antaget, såsom det redan lärer blifvit det af den Andra, den nämnda strofen icke måtte komma att inflyta i motiven till den skrifvelse, som i sådant fall kommer att till Kongl. Maj:t aflätas. Skulle så ändock blifva förhållandet, vill jag åtminstone för min del förbehålla mig öppen rätt att vid skrifvelsens justering till Kammarens afgörande hemställa, huruvida en så beskaffad motive-ring bör i skrifvelsen ingå eller icke.

Grefve Mörner, Carl Göran: Vid förra riksdagen motsatte jag mig det förslag, som Konstitutions-Utskottet nu framlagt till antagande, och jag lyser fortfarande samma åsigt som då; men vid det förhållande att så mycket i denna fråga redan blifvit yttradt, skall jag icke upptaga tiden med någon vidare utredning deraf. I likhet med åtskillige föregående talare, skulle jag önskat en återremiss i syftning att få det förslag framlagdt, som vid förra riksdagen afgafs af en reservant i Utskottet; men då en sådan åtgärd numera icke skulle kunna leda till någon påföljd, och sedan vi hört en Konungens rådgifvare här förklara, att han med det nu framlagda förslagens antagande anser tillräcklig trygghet vinnas, vill jag för min del endast gifva tillkänna, att jag lägger ansvaret för frågans slutliga pröfning på Kongl. Maj:ts

rådgifvare. Jag tror också, att faran af att i närvarande stund antaga det föreliggande förslaget är vida mindre än det äfventyr som kunde varit förenadt med ett godkännande vid förra riksdagen af det förslag, Utskottet då afgaf. Da var det en Kongl. proposition, och hade den gjorts hvilande samt slutligen antagits vid nästa riksdag, så hade all vidare pröfningsrätt varit för Kongl. Maj:t afskuren, och frågan en gång för alla varit afgjord. Nu har genom den vändning frågan fått den sista pröfningen åter blifvit lagd i Kongl. Maj:ts händer, och, skulle Riksdagen antaga en härordning, som Kongl. Maj:t icke finner vara för landets försvar betryggande, då hyser jag för min del den förhoppning, att Kongl. Maj:t skall ega nog kraft att afslå den ifråga-
Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.)
varande grundlagsändringen. Jag vill icke framställa något yrkande, men jag har trots mig böra fästa uppmärksamheten på den olika ställning, hvori frågan nu befinner sig mot hvad händelsen var vid förra riksdagen.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen: 1:o att Kammaren, med bifall till Utskottets i 1:sta punkten gjorda hemställan, skulle antaga det i 2:dra punkten framställda förslag att hvila till vidare grundlagsenlig behandling; 2:o att Kammaren, med afslag å utlåtandet, skulle antaga det af Kongl. Maj:t afgifna förslag att hvila tillsvidare grundlagsenlig behandling; samt 3:o att den 1:sta punkten i utlåtandet skulle bifallas och den 2:dra punkten afslås.

Då proposition på det först berörda yrkandet härefter framställdes, besvarades densamma med talrika ja, blandade med många nej; och förklarades ja hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Efter förmälan, det Kammaren egde att bestämma kontrapositionens innehåll vid den äskade voteringen, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition derå, att afslag å utlåtandet och antagande af Kongl. Maj:ts förslag att hvila till vidare grundlagsenlig behandling skulle utgöra kontrapositionen, och då dervid svarades många ja, blandade med nej, förklarades ja hafva varit öfvervägande.

Herr Rydin begärde votering om kontrapositionens innehåll.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den som vill, att, vid blifvande votering derom att 1:sta punkten i Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 3 skall bifallas och det i 2:dra punkten framställda förslag antagas att hvila till vidare grundlagsenlig behandling, kontrapositionen skall innehålla afslag å utlåtandet och antagande af Kongl. Maj:ts förslag att hvila till grundlagsenlig behandling, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, antages såsom kontraposition vid voteringen bifall till 1:sta och afslag å 2:dra punkten i utlåtandet.

Ändring af 80 §
Regerings-
formen.
(Forts.).

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja 62.

Nej..... 46.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition för hufvudvoteringen:

Den som vill, att Kammaren, med bifall till 1:sta punkten i Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 3 skall antaga Utskottets i 2:dra punkten af samma utlåtande framställda förslag till förändrad lydelse af 80 § Regeringsformen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej afslår Kammaren ifrågavarande utlåtande och antager Kongl. Maj:ts förslag om tillägg till nämnda § i Regeringsformen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling.

Vid denna omröstnings utgång befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja 75.

Nej..... 38.

Anmäldes och bordlades Stats-Utskottets nedannämnde utlåtanden:
N:o 9, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens sjunde hufvudtitel;

N:o 22, i anledning af väckt motion angående försäljning till skatte af vissa militieboställen;

N:o 23, i anledning af väckt motion, att Kronans till betalning af Uppsyningsmannen P. Lagergren vid utgången af år 1874 återstående fordran måtte eftergifvas;

äfvensom Banko-Utskottets memorial N:o 8, angående väckt fråga om öfvertagande för Riksbankens räkning af det nuvarande s. k. Kanslihuset.

Kammaren åtskildes klockan 3 e. m.

In fidem

O. Brakel.

Onsdagen den 3 Mars 1875.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades 4 protokollsutdrag för sammanträdet å förmiddagen samt protokollet för den 24 sistlidne Februari eftermiddagen.

Föredrogs ånyo och bifölls Konstitutions-Utskottets den 27 sistlidne Februari och 1 Mars bordlagda utlåtande N:o 4, angående väckt motion om ändring i 9 och 12 §§ Riksdagsordningen.

Föredrogs ånyo Banko-Utskottets den 27 sistlidne Februari och den 1 dennes bordlagda memorial N:o 6, med förslag angående användningar af bankovinsten för år 1874. *Bankovinsten.*

Herr Rydqvist: I enlighet med de åsigtter, som jag under flere föregående riksdagar uttalat i afseende på bankovinstens användande, kan jag för min del icke gilla det förslag, som Utskottet nu i detta betänkande framställt. Mina skäl dertill äro följande. Efter hvad en hvar har sig bekant, som följt med förhandlingen af bankfrågan i senare tider, har i hela Europa, utan undantag, allt mer och mer den grundsats gjort sig gällande, att i hvarje land bör finnas en stor och stark, penningomloppet reglerande bankinrättning, den må nu i öfrigt, i följd af särskilda förhållanden, vara en privat bank eller en statsbank eller något af hvarje. Denna opinion har ännu mera blifvit befastad sedan 1870 års märkvärdiga krig genom den erfarenheten, som då lemnades åt hela den finansiela världen hvad en stor och stark bank, med obegänsadt förtroende, kan uträtta. De tjänster, franska banken då gjorde icke allenast Frankrike medelst försträckningar tid efter annan till kronan af femton hundra millioner francs, utan äfven, hvad som är enhälligt erkänt, samtliga de stora andra bankanstalterna i Paris, hafva slagit världen med förvåning och föranledt dertill, att man tagit franska bankens institution helt enkelt såsom den modell, hvarefter man bör rätta sig, ja, det har gått så långt, att flere framstående bankmän i England för kort tid sedan tillstyrkte Tyskland, att icke taga England och dess förhållanden i detta afseende till rättsnöre, utan i stället rätta sig efter Frankrike. Det senaste exemplet i stort, i afseende på denna fråga, är, att tyska riksdagen redan år 1873 uppdrog åt rikskansleren, bland annat, att uppgöra förslag om upprättande af en riksbank. Med anledning häraf framlade nu rikskansliet i November månad 1874 väl ett förslag till ordnande af bankvä-

Bankovinsten.
(Forts.)

sendet i tyska riket, men hvilket icke afsåg inrättandet af någon Riksbank; och förklarade kansliets president, vid debatten härom i riksdagen, att frågan om en riksbank måste öfvergifvas, emedan de mest ööfvervinnerliga hinder derför mött. Häremot gjordes emellertid den skarpaste opposition af de mest framstående bankmän i Tyskland, till följd hvaraf en återremiss skedde till den delegation, som behandlat frågan, och denna framkom derefter med en omarbetad banklag, i hvilken det mest karakteristiska är organisationen af den tyska riksbanken. Och detta banklags förslag vann sedermera riksdagens godkännande, hvarefter den nya banklagen utfärdades den 30 sistlidne Januari. Tyska riket har således nu grundat en stor riskbank, som öfvertager tyska bankens affärer. Asigten om behofvet af en sådan bank för landet i allmänhet och icke minst för alla andra existerande bankinrättningar, vare sig sedelutgifvande eller icke, gör sig, som sagdt, numera gällande öfver allt. Nu har det visserligen lyckats genom de beslut, som blifvit fattade de tre sista åren af den Svenska Riskdagen, att få Svenska Riksbanken derhän, att hon har en grundfond af tjugofem millioner och en reservfond af fem millioner kronor; men detta belopp är, sasom jag vid sista riskdagen yttrade, efter mitt förmenande, allt för ringa för våra förhållanden, hvarför man bör söka att komma åtminstone till ett belopp af fyratio millioner kronor. Detta kan naturligtvis icke ske på annat sätt, än att Riksbanken får så småningom förstärka sina fonder och konsolidera sig genom att upplägga större eller mindre del af sin vinst. När jag nu går till Banko-Utskottets förevarande betänkande, inhemtas deraf, att Utskottet föreslagit att Riksdagen må besluta, att till Riksgäldskontoret skola öfverlemnas tre fjerdedelar af Riksbankens för år 1874 bokförda vinst samt den återstående fjerdedelen åt Riksbanken bibehållas. Då Utskottet icke har kunnat påpeka något bestämdt behof för statsverket under år 1876 att få någon del af bankovinsten för år 1874, hvaremot i den Kongl. propositionen angående statsverkets tillstånd och behof af Herr Finansministern blifvit framställd önskvärdheten, att statsverket skulle få just denna summa af bankovinsten att användas för ändamål, som framdeles skulle uppgifvas, har Utskottet fäst sig vid Herrar Bankofullmäktiges yttrande, af hvilka denna fördelning blifvit föreslagen, hufvudsakligen på den grund, att det skulle vara ett bemedlingsförslag, hvarigenom man skulle kunna undvika de hittills årligen återkommande tvisterna angående bankovinstens användande. Men dervid ber jag få uttala den åsigt, att detta antagande hvilat helt och hållet på en illusorisk grund; ty äfven om Kamrarne antaga detta Utskottets förslag och jemväl adoptera motiven dertill, blir detta beslut icke bindande ens för nästa Riksdag, än mindre, flera år härefter. Tydligt är, att ett så beskaffadt beslut icke kan inkomma i grundlagen eller få grundlagsnatur. För min del går jag också så långt, att, ehuru jag hittills hvarje Riksdag förfäktat Riksbankens intresse i denna fråga, jag likväl icke vill så binda händerna på Riksdagen, att den icke skulle hafva rättighet, i fall förhållandena skulle dertill föranleda, att vid något tillfälle kunna använda hela bankovinsten; och jag tror näppeligen, om statsverket skulle komma i samma ställning, som för några år sedan, då dåvarande Finansministern förklarade, att statsverket hade behof af *hela* bankovinsten, hvilket ock Riksdagen godkände, att

man under sådana förhållanden skulle anse sig bunden af det beslut, som nu blefve fattadt. Då vore ju hela detta bemedlingsförslag af noll och intet värde. *Bankorinsten.*
(Forts.)

I öfrigt anhåller jag att få påpeka en uppgift af Herrar Bankofullmäktige, hvilken blifvit af Utskottet adopterad, men som icke håller streck. Utskottet säger nemligen, att, sedan reservfonden blifvit uppbringad till 5 millioner kronor, Riksbanken, i enlighet med de vid Riksdagen uttryckta önskningsar, varit i tillfälle att använda denna reservfond till inköp af utländska lätt säljbara statspapper, men nu är förhållandet, såsom Kammarens ledamöter hafva sig bekant, att, enligt ett annat från Banko-Utskottet inkommet betänkande, Herrar Bankofullmäktige, för att förhindra en betydligare uttagning af guld, varit nödsakade att sälja franska och ungerska statsobligationer för ett belopp af 773,197 kronor 62 öre, hvarigenom, då beloppet af Riksbankens innehafvande utländska statspapper uppgick vid 1874 års slut till 5,208,527 kronor 85 öre, det för närvarande således icke uppgår till mer än 4,435,330 kronor 23 öre och sålunda är omkring 565,000 kronor mindre än reservfonden skall utgöra.

Jag tror också och jag föreställer mig, att många af denna Kammares ledamöter hysa samma öfvertygelse, att tills vidare ännu en tid, om vi icke få ett särdeles briljant handelsår, Herrar Bankofullmäktige skola blifva nödsakade antingen att förskaffa sig utländska obligationer, eller också bereda sig på att utskicka icke så obetydligt med guld; och då Riksbanken skall fylla alla behof och mata de enskilda bankerna, hvilka hädanefter måste invexla sina sedlar med guld, är ställningen icke så förträfflig, som man möjligen inbillar sig. Det har vid denna Riksdag blifvit väckt motion om indragning af sedlar af en krona, hvilka uppgå till ett sammanräknadt belopp af emellan 6 å 7 millioner kronor. Om detta blifver beslutadt af Riksdagen, får Riksbanken derigenom en ganska bra kanal, för att blifva af med det silfver, som för närvarande finnes i Riksbanken. En annan motion föreslår, att Riksbanken skall utgifva guldmynt på fem kronor, och så veta vi, att enligt stadgandet i den nya lagen om de enskilda bankerna, dessa bankers sedlar på fem och tio kronor allenast tolereras tills vidare; men att Kongl. Maj:t kan när som helst indraga dem, och då går naturligtvis guld ut i stället. Vid dessa förhållanden kan jag icke finna annat, än att Riksbanken behöfver sin i föl uppkomna vinst, och för min del skulle jag, om det tjenade till något, yrka, att Riksbanken måtte få behålla densamma; men då jag icke torde få något understöd för denna åsigt, inskränker jag mig att förena mig med reservanterne i Utskottet, hvilka enligt min åsigt såsom motiv för sitt förslag framställt ganska beaktansvärda förhållanden.

Jag får alltså hos Herr Grefven och Talmannen vördsamt anhålla om proposition på bifall till reservanternes förslag så lydande:

«att af Riksbankens behållna vinst för år 1874, som utgör kronor 2,501,534,96, må 1,250,000 kronor till Riksgäldskontoret öfverlemnas under år 1876, på den tid Bankofullmäktige bestämna, och återstoden, kronor 1,251,534,96, i Riksbanken bibehållas att, då Bankofullmäktige finna sådant lämpligen kunna ske, begagnas till inköp af goda

Bankovinsten. utländska statspapper, som vid behof kunna användas för att stärka metalliska kassan».
(Forts.)

Herr Ekman, Johan Jakob: Ehuru jag tror mig kunna antaga, att denna Kammare kommer att bifalla det förslag, som Utskottet i förevärande betänkande framställt, i synnerhet då detta grundar sig på Bankofullmäktiges nära nog enhälligt uttalade åsigt, har jag likväl ansett, att, då detta förslag blifvit af en talare bestridt, det vore min skyldighet att yttra några ord i denna sak. Då man kan taga för gifvet, att de åsigter, som den värde talaren anført, komma att omfattas af flertalet af Andra Kammarens ledamöter, och frågan således kommer att slitas genom gemensam votering, torde det vara af vigt, att denna Kammare blir så mycket som möjligt enig i denna sak. Jag kan emellertid icke framhålla några bättre eller flera skäl, än Bankofullmäktige och Utskottet framställt; men jag ber få påpeka, att, då Bankofullmäktige vid 1872 och 1873 årens riksdagar ansågo, att Riksbankens hela under de föregående åren upplupna vinst borde till Riksbankens egna ändamål reserveras, för att användas till uppköp af utländska, lätt säljbara obligationer, hafva Fullmäktige i år deremot framställt den åsigt, att det vore tillräckligt, om Riksbanken finge behålla en fjerdedel af bankovinsten för sistlidet år, sedan Riksbankens reservfond nu ernått det belopp af fem millioner kronor, hvartill man vid föregående Riksdagar ansett, att denna fond borde uppbringas.

Hvad beträffar den värde talarens anförande, att reservfonden blifvit minskad genom försäljning af obligationer till belopp af 700,000 å 800,000 kronor, eger detta sin rigtighet; men anledningen dertill är icke den, som han framstälde, utan att dessa obligationer bestodo till största delen af ungerska statspapper, som man köpt till låg kurs, men hvilka det icke var anledning att behålla längre, än till dess de kunde något så när fördelaktigt säljas, hvilket Fullmäktige ock lyckats göra och till och med med en ej obetydlig vinst. Bland de afyttrade obligationerna var ock ett mindre belopp af franska statens, hvilka äfven såldes emedan det kunde ske med afsevärd vinst. Naturligtvis komma Fullmäktige, så snart goda utländska obligationer kunna erhållas, att anskaffa ett belopp, motsvarande det som, enligt hvad här blifvit nämndt, afhändts Riksbanken.

Då nu Fullmäktige ansett, att Riksbanken borde nöja sig med en fjerdedel af bankovinsten för år 1874, och man icke kan antaga, att icke Bankofullmäktige förstå att bedöma dessa förhållanden, äfvensom man är berättigad hysa den öfvertygelse, att Bankofullmäktige äro angelägna att vidtaga sådana åtgärder, som lända till Riksbankens bästa, tror jag verkligen, att Kammaren kan med lugn fatta sitt beslut i öfverensstämmelse med hvad Fullmäktige tillstyrkt. Men på samma gång som Bankofullmäktige yttrat den åsigt, hvilken blifvit af Utskottet biträdd, att det vore nog, om Riksbanken finge behålla en fjerdedel af bankovinsten för år 1874, hafva Fullmäktige derjemte ansett det vara af vigt, att denna grundsats gjorde sig gällande äfven för framtiden, så att Riksbanken alltid kunde påräkna att, så vida förhållandena vore normala, erhålla en lika andel af vinsten, hvarigenom också statsverket framgent skulle komma i åtnjutande af trefjerdedelar utaf

samma vinst. Det synes mig vara angeläget, att en sådan grundsats stadgas, hvarigenom så väl Bankofullmäktige visste, hvad de kunde hafva att påräkna att lägga till Riksbankens tillgångar, för att möta de ökade behof, som följa af en stigande utveckling af vår affärsrörelse, äfvensom regeringen kunde hafva en ledning för det belopp, som vore att beräkna vid uppgörandet af den Kongl. Propositionen angående statsverkets tillstånd och behof. Någon garanti i detta fall kan naturligtvis icke lemnas och sadana förhållanden *kunna* inträffa, att denna grundsats måste frångås, till fördel vare sig för Riksbanken eller för statsverket; men nog måtte man kunna stadga denna grund för att under vanliga förhållanden iakttagas. Om vida viktigare frågor kunna bero på förtroendet emellan de båda statsmakterna, sasom t. ex. den hvilken i dag på förmiddagen afgjordes, tror jag, att den nu föreliggande, mindre viktiga frågan bör kunna göras beroende af öfverenskommelse mellan de båda Kamrarne.

Om jag nu antager, att ar efter ar kommer att reserveras ett belopp, motsvarande en fjerdedel af bankovinsten, är det icke för djerft att antaga, att Riksbankens tillgångar om tio ar skola hafva ökat sig med tio millioner utöfver nuvarande grundfond och reservfond; ty först och främst bör vinsten blifva större i samma mån som kapitalet ökas, och vidare, da den del af bankovinsten som gar till Riksgäldskontoret, vanligen ej aflemnas förr än ett par ar efter det densamma intjenats, har Riksbanken antagligen ytterligare omkring två års bankovinst att röra sig med.

Jag måste slutligen yttra några ord med afseende på det förslag, som blifvit af reservanterne framställt och af den siste talaren i viss man godkänt. Man behöfver icke med särdeles uppmärksamhet läsa detta anförande för att finna, att en missnöjdhet med den sista året antagna lagen om de enskilda bankerna i denna reservation gifver sig luft. Jag var för min del icke heller belaten med utgången af denna banklag, och de af Kammarens ledamöter, som erinra sig behandlingen af frågan i denna Kammarer, påminna sig måhända, att jag mera än de fleste yttrade mig emot det förslag, som blef denna Kammarer beslut; men *sedan* denna lag nu blifvit antagen, får man väl finna sig i förhållandena, sadana de äro. Om för öfrigt de vådor, som reservanterne och den föregaende talaren förespeglat, skulle inträffa, synas de komma att röra *icke* Riksbanken utan de enskilde bankerna; hvarjemte, om ställningen verkligen är så hotande som den blifvit framsteld, faran sannerligen icke förekommes derigenom att till Riksbanken öfverlemnas 625,000 kronor mera, än hvad Utskottet föreslagit. Hvad jag för min del egentligen anser betänkligt för den händelse Riksbanken finge behålla hälften af förra arets bankovinst, och man äfven under kommande ar lade en så stor vinstandel till dess tillgångar, vore att, om bankens fond på detta sätt komme att onaturligt höjas, säkerligen under en tid af betryck statsverket skulle komma att taga tillbaka större del af de medel, hvarmed dessa tillgångar blifvit onaturligt ökade, och då blefve rörelsen vida mera lidande, än om man till Riksbanken öfverlemnade endast måttliga belopp af bankovinsten och hvilka då borde kunna få i banken kvarblifva. Då reservanterne ansett, att, om ett större belopp skulle till Riksbanken öfverlemnas, därför skulle inköpas

Bankovinsten. goda utländska statspapper, som vid behof kunde användas för att stärka metalliska kassan, ber jag få anmärka, att dessa utländska obligationer icke äro så särdeles lätta att erhålla. Ville man deremot besluta sig att inköpa Svenska obligationer, så kunna de vara ganska säljbara ända till just den tid, da de behöfva säljas. Af hvad jag anfördt inses lätt, att jag vågar anhålla om bifall till Utskottets betänkande.

Herr Hedlund: I likhet med den siste talaren anser jag några ytterligare reserverade medel för Riksbankens under så många ar omtalade konsolidering icke vara erforderliga; men här återstar en annan fråga i saken, på hvilken jag anhåller att få fästa Herrarnas uppmärksamhet.

Det är sant, att i Kongl. Maj:ts nädiga proposition angående statsverkets tillstånd och behof står, att $\frac{3}{4}$ -delar af bankovinsten för år 1874 vore beräknad såsom en inkomst för statsverket, men samma proposition utvisar ett öfverskott vid statsregleringen af 5,900,000 kronor, hvars blifvande användningssätt ännu är för Riksdagen okänt. Kongl. Maj:t har visserligen nädigst lofvat att framdeles göra förslag om sättet hvarpå detta öfverskott skall användas, men ännu känna vi icke detta. Jag föreställer mig, att detta förslag kommer att gå ut på jernvägsbyggnader, och att man kommer att föresla oss att bygga jernvägar för vara behållningar. Detta sätt att gå till väga har alltid stridit emot min uppfattning om en rätt statshushållning. Jag anser att jernvägsbyggandet bör ske med upplanta penningar, dera man då får betala ränta och amortering; och således skulle jag för min del icke vilja biträda ett förslag, som ginge ut på att använda dessa 6 millioner kronor till jernvägsbyggnader. Deremot ligger det mig om hjertat att, när statsverket har visat öfverskott, man icke ständigt skall vara i bekymmer om, huru dessa medel skola användas. Vi veta t. ex., huru det är i den enskilda ekonomien, att, då man icke vet huru man skall använda sina öfverskott, det lämpligaste är att bespara dem; och på samma sätt föreställer jag mig, att Statsverket skulle hafva gagn att bespara sina öfverskott, men icke på det sätt, som nu är föreslaget, utan på annat sätt, nemligen så, att de kunna vara tillgängliga vid tillfällen af brist. Vi veta, att det uti den enskilda ekonomien är af vigt för att främja den sparsamhet, som man påstår att det svenska folket saknar, att man har en *sparbanksbok*. Männe det icke vore nyttigt äfven för svenska staten att skaffa sig en sparbanksbok eller en kassa, der den kunde gömma sina behållningar? Och männe det icke skulle vara en vigtig häfstång för främjandet af sparsamheten i allmänhet, om statsmakterna i detta fall lemnade ett föredöme? Men hvarifrån skola vi få en sådan sparbanksbok? I de gamla tiderna, då vi hade sparsamma konungar, fanns det en sådan, som hade ett »Eskilsgemak», der han hade rika skatter samlade. Skulle det icke vara möjligt, att äfven vi kunde skaffa oss ett sådant Eskilsgemak, der vi kunde gömma våra behållningar! Nu vet jag, att man svarar mig med den engelske statsmannens ord, att den bästa sparbanken för regeringen ligger uti folkets fickor, och att således det bästa sättet att använda öfverskotten är att nedsätta

skatterna, hvarigenom svenska folkets fickor blifva fyllda. Men vi hafva icke sett någon Kongl. proposition om nedsättning af våra skatter, och vi veta således alldeles icke, huru det är meningen att använda detta öfverskott. I Andra Kammaren har blifvit väckt en motion om bildandet af en sådan sparkassa, men denna motion har ännu icke framkommit till afgörande, och vid sådant förhållande skulle jag vilja föreslå, att vi tillsvidare låta Svenska Riksbanken passera för en sådan sparkassa, ty vi veta, att medlen der blifva väl förvaltade och så räntegifvande, som det är möjligt. Det är visserligen sant, att, om vi skulle anslå dessa medel till Riksbanken, vi då icke bilda någon sparbank, utan anvisa medlen för bankens egna ändamål, men vi veta ju, att Riksdagen eger en sådan makt öfver banken, att det står i dess skön att använda dessa medel för andra ändamål och att således intet hindrar att i framtiden öfverflytta dem till en möjligen då inrättad sparkassa. Under denna förutsättning och med tanken på den viktiga omständigheten, att vi icke ega kännedom om, hvartill regeringen vill föreslå Riksdagen att använda det öfverskott af 6,000,000 kronor, hvarom här är fråga, vill jag föreslå att vi gömna så mycket vi kunna af dessa besparingar i Riksbanken, på sätt reservanterne föreslagit. Ehuru statens tillgångar borde anses tillräckliga för att låta åtminstone de 2¹/₂ millioner kronor, hvartill bankovinsten uppgår, sålunda besparas, vill jag likväl, da reservanterne icke sträckt sitt yrkande så långt, och då jag icke vill framställa ett nytt yrkande, inskränka mig till att, utan att biträda de motiv, reservanterne anført, hvilka jag för min del anser icke vara väl valda, instämma i det slutresultat, hvartill de kommit, hvadan jag får yrka, att hälften af bankovinsten må reserveras för statens behof.

Herr Rydqvist:

Herr Frisk: En högt ärad medlem af denna Kammare, till hvilken ord Kammaren alltid med uppmärksamhet lyssnar, yttrade för sju år sedan, då denna fråga förekom, att han önskade, att Riksbankens grundfond skulle ökas till 100 millioner riksdaler. När man då af full öfvertygelse kunde yttra så, är det nu mera skäl att härvid lag söka komma så långt som möjligt, ty hvilken skilnad är det icke mellan industrien nu mot då. Jag har alltid yrkat på, att vi skola söka få en så stark Riksbank som möjligt och just derföre och då vi veta huru t. ex. i Tyskland man sträfvar efter att få en stark riksbank, vill jag endast korteligen anhålla om bifall till Herr Rydqvists förslag.

Herr Wallenberg: Da jag icke ser mycket mera på föredragningslistan än detta ärende, så, äfven om man icke behöfde yttra sig i denna fråga för att bringa framgång åt förslaget, da de allra fleste redan yttrat sig för detsamma, kunde det väl ändock vara skäl att upptaga till pröfning några åsigter, som finnas uttalade i den vid betänkandet fogade reservation, hvilken är undertecknad icke af en utan af flere bland Andra Kammarens aktade ledamöter.

Det förekommer i denna reservation först och främst en klagan öfver den banklagstifning, som man förra riksdagen biföll här i Kam-

Bankovinsten.
(Forts.)

maren. Vidare talas der om att en *bank-kris* förr eller senare förestår och att det då till och med kan hända, att äfven »bättre enskilda bankers sedlar» hastigt presenteras till inlösen.

Det är ledsamt att se sådana ord i ett offentligt riksdagstryck, ty det är tydligt för hvar och en, som en smula tänkt på dessa saker, att en bank-kris är icke det som börjar, utan det som slutar dansen, i fall en kris skulle uppstå. Det är när portföljerna hos bankerna börja blifva mer eller mindre värdelösa, och när lantagares förbindelser icke betalas på sina förfallodagar, som bankerna få sitta emellan, men da har ju redan långt förut inträffat mycket beklagliga förhållanden inom hela näringslifvet i landet. Således, så vida man kan ordna det så, att ingen annan kris kommer att inträffa, behöfver man icke bekymra sig om någon bank-kris.

Beträffande yttrandet om det felaktiga i grunderna för den banklagstiftning, som förlidet är beslöts, äfvensom om det ringa belopp i guld, som bankerna vore pligtiga att hålla, har en lycklig tillfällighet gjort, att jag i dag fatt ett exemplar af det, i enlighet med af Herr Finansministern fastställt formulär, uppgjorda sammandrag af de solidariska enskilda bankernas samt aktiebankernas och kreditaktiebolagens uppgifter för den 31 sistlidne Januari, hvilket sammandrag, som särskildt upptager de banker, hvilka redan börjat tillämpa den nya lagstiftningen, och med afseende å kassauppgifterna noga särskiljer hvad som är lagligt gångbart guldmynnt och hvad som är banksedlar och skiljemynnt. Af denna öfversigt inhemtas, att, då vi vid sista riksdagen ville hafva såsom utgångspunkt, att ett belopp motsvarande minst tio procent af grundfönderna skulle finnas i guld såsom balast, det nu inträffat, att den 31 sistlidna Januari och ehuru endast sex enskilda banker äro pligtiga att rätta sig efter den nya banklagstiftningen, samtliga de enskilda bankerna hade 7½ millioner kronor i svenskt och danskt gångbart guldmynnt. Således ser man, att det visserligen kan vara bra, att denna minimisiffra finnes för den tillfällighet, att rörelsen ligger nere, då det icke behöfves så mycket banksedlar i omlopp och icke så stor kassa för att inlösa dem; men att denna siffra mycket sällan och endast under exceptionela förhållanden kommer att nås, är säkert.

I afseende å den del af reservationen, som talar om den utvidgade banksedelutgifningsrätten, som i fjol beviljades de enskilda bankerna, synes af samma officiela uppgifter, att bankerna begagnat sig af denna rätt så, att de hafva tio millioner kronor i banksedlar *mindre* i omlopp nu, än då Riksdagen fattade sitt beslut förlidet år. Denna sedelutgifningsrätt brukas på det sätt, att när allmänna rörelsen behöfver sedlar för att verkställa liqvider, sadana då i mängd komma ut. Men när affärerna krympt tillsammans, lär ingen gömma räntelösa banksedlar i kassakistan, då han kan komma till banken och sätta in dem mot ränta. Så har den Kongl. svenska allmänheten förfarit och den har dermed bevisat, att den icke är barnslig i sådana fragor. Den har nemligen derigenom ökat sina räntebärande depositioner, på samma gång bankerna fått hålla till godo sina räntelösa förbindelser; och så kommer det väl allt framgent att gå, så vida en jemn och lugn utveckling kan påräknas.

Angående hvad i öfrigt här blifvit yttradt i sjelfva saken, så har jag många gånger stridt ganska heta strider för att få behålla för Riksbankens räkning större eller mindre del af bankovinsten. Detta har skett under omständigheter, da Riksbanken hade mindre grundfond än nu, och då banken mycket sämre än nu motsvarade sitt ändamål. Nu behöfvas icke vidare dessa strider. Man har här sagt, att ändamålet med bankovinstens öfverlemnande till banken skulle vara att bilda en sparkassa, men om man går till den tabell, som är bifogad Utskottets utlåtande och tänker sig, att banken fått behålla sina vinster för alla de år som gått, hvartill mäst läggas ränta på ränta, hvad hade väl blifvit följden deraf? Jo, att sparbössan blifvit så väl försedd, att den blifvit mycket svår att skydda för att blifva slagen mot väggen. Det är vanligt, att när man ser stora kapital ligga obegagnade, man söker att på ett eller annat sätt få dem i rörelse. Bästa sättet att använda öfverskott, vare sig 5 millioner eller hvad annat belopp som helst, är att göra afbetalningar på sina skulder; men att öka sparkassan och hafva stora skulder kvar på annat håll, är lindrigast sagdt en onödig utgift, ty ganska sällan kan man påräkna att få lika hög ränta på sina sparbanksmedel, som man får betala på sina skulder. Dessutom stärker det krediten, om man i tider, då man har råd, köper in sina egna obligationer. Jag har emellertid för min del med glädje funnit, att den framställning, som nu ligger före i sjelfva betänkandet, stöder sig på två ganska viktiga faktorer, Bankofullmäktiges och Banko-Utskottets åsigt, och jag önskar, att den måtte blifva ett godt exempel för framtiden, så att vi icke måtte vid hvarje riksdag få gemensam votering i denna fråga. Jag yrkar bifall.

Herr von Ehrenheim: Frågan om bankovinstens användande har, såsom den siste talaren antydt, i de flesta fall varit föremål för gemensam votering och lifliga strider icke blott inom hvardera Kamraren utan äfven de särskilda Kamrarne emellan. För min del tror jag icke, att något sådant kan vara ett lyckligt och eftersträfvansvärdt förhållande. Riksbanken är otvifvelaktigt liksom alla andra banker en industriell inrättning och bör därför förvaltas efter samma grunder som för öfriga industriella inrättningar anses goda och välbetänkta. Men dermed öfverensstämmer icke, att bankens principaler skola hvarje år på bolagsstämma votera om vinstens användande. För min del har jag med tillfredsställelse helsat den Kongl. propositionen, som i förvarande fråga hemställer om bankovinstens fördelning mellan Statsverket och Riksbanken. Under de förhållanden, i hvilka vi nu befinna oss, då några utomordentliga behof för Statsverket icke förefinnas och det icke heller är behöfligt att förstärka Riksbanken, synes det mig vara särdeles välbetänkt att nu börja beträda en bana, på hvilken man för framtiden kan fortgå. Man kan derigenom skydda sig för ryckningar, som eljest äro oundvikliga och hvilka äro synnerligen farliga för en inrättning, sådan som Riksbanken. Bland alla utvägar att använda bankovinsten tror jag det minst fördelaktiga vore att söka i banken samla en sparkassa för att vid möjligen blifvande behof från statsverket rycka från banken stora belopp. Detta vore utan tvifvel det rätta sättet att bringa banken i förlägenhet. Jag tror, att om en sparkassa

Bankovinsten. skall inrättas och bankovinsten icke, när den är obehöfelig för löpande utgifter, skall användas att minska skuldsättningen, hvilket vore det naturligaste, så bör sparkassan åtminstone icke införlifvas med Riksbankens medel. För min del anhåller jag om bifall till Utskottets förslag.

Herr Hedlund: Jag vill icke ingå i någon pröfning af den näst siste talarens anförande; men en sak vill jag mot honom anmärka beträffande hans yttrande, om hvilka som börja dansen vid en förestående kris. Dansen kan verkligen börjas med bankerna, om dessa tagit emot stora summor på upp- och afskrifningsräkning eller korta depositioner, och tiderna blifva sådana att personer behöfva använda sina penningar, såsom t. ex. då ett allmännare intresse uppstår för deltagande i något stort företag. Under sådana förhållanden kan påtryckningen blifva så stark, att det verkligen blifver bankerna, som börja dansen. Men denna sak är icke af någon vikt och jag lemnar den derföre. Deremot ber jag få återkomma till den här uttalade åsigten, att man hellre än att bilda kassor bör söka betala sina skulder. Jag instämmer till fullo häruti; men när frågan rörer Staten, tror jag icke att man genom ett dylikt förfarande gör någon ekonomisk vinst. Ty om Staten använder en viss summa att inköpa sina icke förfallna obligationer, på hvilka den betalar 4½ procent, i stället för att insätta samma belopp i sin Riksbank, som lemnar 5 procent eller något derutöfver, så är ju klart, att det ur ekonomisk synpunkt skulle varit en vinst för Staten, om den bedrifvit bankrörelse med medlen i stället för att dermed betala sin skuld. Att man bör betala sin skuld, medgifver jag visserligen; men då man nu talar härom, skall jag be att få veta, huruvida medlens öfverlemnande till Riksgäldskontoret är liktydligt med att betala rikets gäld. Är det meningen, att Riksgäldskontoret med sin andel af vinsten skall inlösa Svenska statens obligationer, då är jag gerna med derom; men detta är ingenstädes antydt, och jag tror för min del, att det ganska väl kan inträffa, att man, långt ifrån att använda dessa medel till betalning af rikets gäld, i stället använder dem till löpande utgifter, som, om de än icke för närvarande förefinnas, väl kunna frandeles erbjuda sig. Jag öfverensstämmer med Utskottet deruti, att icke heller jag är vän af att bilda några fonder. Men hvad vill jag göra under de två förevarande alternativen? Det enklaste vore att nedsätta skatterna, men något sadant kommer icke till stand, och då stora utgifter förestå, kan jag icke finna annat, än att vi böra bilda en sparkassa. Fördelen dermed vore följande. Här rada hos Riksdagen stora bekymmer att icke beräkna Statens inkomster för högt, ty de kunna möjligen sjunka säger man, och då uppstår statsbrist; derföre sätter man ned Statens inkomster, så att om de i sjelfva verket utgöra 25 millioner, bestämmer man dem till 20 millioner o. s. v. Hade man nu en reservfond, så skulle man, oberoende af om dåliga konjunkturer inträffade, icke vara så ängslig att fastställa statsinkomsterna till hvad de något så när kunna beräknas komma att gifva, och dertill komme den fördelen, att, om man har en sparbanksbok, är man rätt beläten, om man kan placera medel i

densamma. Då jag icke funnit mig vederlagd af den föregående talaren, fortfar jag i mitt förut gjorda yrkande.

Bankovinsten.
(Forts.)

Herr Wijkander: Då den siste talaren klagat öfver, att han icke i detta utlåtande funnit någon upplysning om, huru de fem millionernas öfverskott skola användas, ber jag att få erinra derom, att man aldrig kan i ett Banko-Utskottets betänkande återfinna, huru Staten skall använda sina öfverskott. Det är nemligen Stats-Utskottet och icke Banko-Utskottet, som derom yttrar sig.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets framställning och dels att Kammaren skulle antaga det förslag, som Herr *Gumælius* m. fl. i en vid memorialet fogad reservation afgifvit, gjordes proposition på bifall till Utskottets hemställan, och då dervid svarades talrika ja jemte åtskilliga nej, förklarades ja hafva varit öfvervägande.

Föredrogs ånyo och bifölls Banko-Utskottets den 27 sistlidne Februari och den 1 dennes bordlagda utlåtande N:o 7, med anledning af Herr Friherre J. Ericsons motion om återställande till Grosshandlaren A. F. Ericssons sterbhusdelegare af en till Riksbanken aflemnad skuldförbindelse.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet, Stats-Utskottets den 1 dennes bordlagda utlåtande N:o 6 angående reglering af utgifterna under Riksstatens Fjerde Hufvudtitel.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 1 dennes bordlagda utlåtande N:o 5, i anledning af väckta motioner, åsyftande ändring i Kongl. Förordningarne den 21 Mars 1862 om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad och om landsting.

Anmälades och bordlades Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 5, i anledning af väckt motion om ändring af 27, 32, 33, 34, 37, 55 och 59 § § Riksdagsordningen.

Herr Grefven och Talmannen hemstälde, att de i dag för första gången bordlagda utskotts-utlåtanden måtte sättas främst bland målen på föredragningslistan för nästa sammanträde; hvilket bifölls.

Kammaren åtskildes kl. $\frac{1}{4}9$ e. m.

In fidem
O. Brakel.